

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

Bakalářské kombinované studium

2012 – 2013

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Karel SALABA, DiS.

**VÝKONY A UZNÁNÍ SOUDNÍCH ROZHODNUTÍ,
VE VĚCECH OBČANSKÝCH A OBCHODNÍCH V ES**

Praha 2013

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Drábek Jakub

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined Studies

2012 - 2013

BACHELOR THESIS

Karel SALABA,DiS.

**ENFORCEMENT AND RECOGNITION OF THE
JUDGEMENT IN CIVIL AND COMMERCIAL MATTERS
IN EUROPEAN COMMUNITY**

Prague 2013

The Bachelor Thesis Work Supervisor:

Mgr. Drábek Jakub

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracoval samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpal, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Semilech dne 17.února 2013

Karel Salaba,DiS

.....

Poděkování

Chtěl bych poděkovat svému vedoucímu bakalářské práce Mgr. Drábkovi, který mi byl příkladným vedoucím mé práce a v době svého osobního volna se mnou konzultoval zadané téma, připomínkoval a upřesňoval celý její obsah.

Anotace

Bakalářská práce přibližuje celkový průběh a podrobný popis od doby kdy byla tehdejšími státy Evropského společenství přijata Úmluva o pravomoci soudů a výkonu soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních (Bruselská úmluva).

Dále práce upřesňuje postup a pokračuje dle Maastrichtské smlouvy a navazuje na tři základní pilíře Evropské unie, kde se snažím přiblížit vzájemnou spolupráci a plné respektování všech států ES v shodné realizaci a uznávání soudních rozhodnutí.

Klíčové pojmy

Evropské společenství, Evropská unie, Nařízení Brusel I, Evropský parlament, Bruselská úmluva, Eurocontrol, Evropská rada, Evropský exekuční titul, Evropský platební rozkaz, Veřejnoprávní jednání, Peněžitý nárok, Doručování písemností, Výkon rozhodnutí, Občanský soudní řád, Správní orgán, Evropský platební rozkaz.

Annotation

This bachelor work explains general course and detailed description from the time when the Convention about court competence and enforcement of the judgement in civil and commercial matters /Brussels Convention/ was accepted.

Next the work specifies the method and continues according to the Maastricht Treaty and builds on three basic pillars of European Union. I try to get closer to reciprocal cooperation and full respect of all states of European Community in the identical realization of judgements in this method.

Key words

European community, European union, Brussels regulation I., European parliament, Brussels convention, Eurocontrol, European council, European enforcement order, European order for payment, Public hearing, Monetary claim, Service of documents, Enforcement of the judgement, Civil procedure, Administrative authority

Obsah

1. Úvod	8
2. Výkon rozhodnutí	9
3. Instituty uznání, prohlášení vykonatelnosti a jejich význam	12
3.1. Uznání cizích soudních rozhodnutí	12
3.2. Prohlášení vykonatelnosti (exequatur)	12
4. Uznání a výkon cizích rozhodnutí v českém právu	14
5. Uznání a prohlášení vykonatelnosti cizích rozhodnutí v komunitárním právu	19
5.1. Nařízení Rady (ES) č. 44/2001/ES	19
5.1.1. Charakteristika nařízení	21
5.1.2. Vztah k jiným normám majícím stejnou věcnou působnost	21
5.1.3. Věcný rozsah nařízení	22
5.1.4. Časová a personální působnost	27
5.1.5. Speciální pravomoci	28
5.1.5.1. Pojišťovací smlouvy	29
5.1.5.2. Spotřebitelské smlouvy	32
5.1.5.3. Individuální pracovní smlouvy	40
5.2. Další nařízení týkající se výkonu cizích soudních rozhodnutí	43
5.2.1. Nařízení o evropském exekučním titulu	43
5.2.2. Nařízení o evropském platebním rozkazu	44
5.2.3. Nařízení o drobných pohledávkách	46
6. Uznání a prohlášení vykonatelnosti cizích rozhodnutí v mezinárodních úmluvách	47
6.1. Luganská úmluva	47
6.2. Úmluva o uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních	47
6.3. Dvoustranné úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí	48
7. Exkurs: Haagská úmluva o pravomoci a výkonu cizích rozhodnutí	49
8. Závěr	51
9. Použité prameny	53

1. Úvod

Výkon soudních rozhodnutí je nejen výsledkem úspěšného prosazení subjektivního práva, ale také projevem státní svrchovanosti. Rozsudky vydané jménem jednoho státu nelze bez dalšího vykonat ve státě druhém, neboť se jedná o použití donucení proti osobám, o nucený zásah do jejich majetku na základě aktu jiného státu. Z těchto důvodů vážou státy výkon cizích rozhodnutí na jejich uznání, resp. prohlášení vykonatelnosti.

V současné době je tato problematika obvykle upravena na třech úrovních - národní, mezinárodní a pro členy Evropských společenství (dále jen „ES“) rovněž na úrovni komunitární.

Cílem této práce z oblasti uznání a prohlášení vykonatelnosti cizích soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních podle nařízení Brusel I, resp. Bruselské úmluvy, je přiblížit problematiku institutů uznání a prohlášení vykonatelnosti a s jejich regulací ve věcech občanských a obchodních a jejich zákon na jednotlivých výše zmíněných úrovních s důrazem na úroveň komunitární.

2. Výkon rozhodnutí

Jedním ze základních rozdílů, jimiž se právo veřejné liší od práva soukromého je, že rozhodovací činnost soudů či správních úřadů je podepřena prostředky státního donucení, projevujícího se všude tam, kde povinný subjekt ve stanovené lhůtě dobrovolně nesplní svoji povinnost takovým rozhodnutím stanovenou. Stát pak ve zvláštním řízení institut donucení praktikuje v rámci řízení o výkonu rozhodnutí (exekučního řízení).

Vzhledem k tomu, že cílem exekuce je v co nejkratší době uspokojit pohledávky oprávněného, nepřihlíží soud (úřad) k případnému snížení sociální úrovně povinného, pokud zůstanou nedotčeny jeho dávky životního minima či nezabavitelné částky.

Přestože by soud (úřad) měl dle základních zásad řízení postupovat tak, aby jeho rozhodnutí byla přesvědčivá a vedla účastníky k jejich dobrovolnému plnění, je tento předpoklad mnohdy jen idealistickým cílem a mnoho účastníků pak rozhodnutí, jimiž správní úřad rozhodl o právech, právem chráněných zájmech a povinnostech fyzických a právnických osob ignoruje a uložené povinnosti neplní.

Principem výkonu rozhodnutí je tedy přinutit osobu, které je cizím rozhodnutím uložena určitá povinnost, aby tuto povinnost splnila, pokud tak neučinila ze své vůle. Postupuje se stejně jako při výkonu rozhodnutí vydaného českým orgánem. Předpokladem pro výkon rozhodnutí je uznání, resp. prohlášení vykonatelnosti.

Výkon rozhodnutí je v českém právním řádu upraven zejména občanským soudním řádem, resp. jeho šestou částí¹. Část šestá upravuje řízení sloužící k vynucení splnění povinností uložených rozsudkem, usnesením, platebním rozkazem a platebním směnečným rozkazem, pokud ukládají povinnost něco dát (dare), něco konat (facere), něčeho se zdržet (omittere) a něco strpět (pati).

Podle těchto ustanovení tedy není možné vykonat rozhodnutí o osobním stavu vydaná dle § 80 písm. a) o.s.ř. - taková rozhodnutí již sama o sobě zakládají požadovaný

¹ § 251-351a zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, v platném znění (dále také jen „o.s.ř.“)

stav; rozhodnutí ukládající prohlášení projevu vůle vydávaná dle § 161 odst. 3 o.s.ř. - tato rozhodnutí již bez dalšího nahrazují požadovaný projev vůle a rozhodnutí o žalobách na určení ve smyslu § 80 písm. c) o.s.ř. - uvedená rozhodnutí pouze deklarují, zda tu určitý právní vztah nebo právo je či není a tím vyčerpávají požadovanou ochranu.

Vedle výkonu rozhodnutí podle části šesté občanského soudního řádu lze vymáhat plnění i postupem podle zvláštního zákona², v řízení exekučním.

Stanoví-li vykonatelné rozhodnutí povinnost zaplatit peněžitou částku, lze jeho výkon provést jen způsoby uvedenými v zákoně. Zpravidla bude zvolený způsob záviset na výši vymáhané pohledávky a na majetkových poměrech povinného, aby byla dodržena zásada vhodnosti navrženého způsobu.

Oprávněný, který musí v návrhu uvést, jakým způsobem má být výkon rozhodnutí proveden, má možnost zvolit i několik způsobů současně, má-li zato, že povedou k účinnějšímu vymožení dlužné částky.

Výkon rozhodnutí ukládajícího zaplacení peněžité částky lze provést srážkami ze mzdy, příkázáním pohledávky, příkazem k výplatě z účtu u peněžního ústavu, prodejem movitých věcí a nemovitostí, prodejem podniku a zřízením soudcovského zástavního práva k nemovitostem.

Má-li být vykonatelným rozhodnutím vymožena jiná povinnost než zaplacení peněžité částky, výkon rozhodnutí se řídí povahou uložené povinnosti a lze jej provést vyklizením, odebráním věci, rozdělením společné věci, provedením prací a výkonů. Ukládá-li např. vykonávané rozhodnutí povinnost vydat věc, vyplývá způsob výkonu rozhodnutí již z uložené povinnosti (provede se odebráním věci).

Dovozuje se proto, že oprávněný nemusí (na rozdíl od výkonu rozhodnutí ukládajícího zaplacení peněžité částky) v návrhu uvádět způsob výkonu a že soud sám nařídí výkon rozhodnutí takovým způsobem, který odpovídá uložené povinnosti. Proto např. v případě, že se jedná o výkon provedením prací a výkonů, soud není vázán volbou způsobu výkonu rozhodnutí navrženou oprávněným a nesprávná volba nemůže být důvodem k zamítnutí návrhu.

² zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, v platném znění

Je-li v řízení o prodeji zástavy³ rozhodnuto k žalobě zástavního věřitele o prodeji zástavy, lze podle tohoto rozhodnutí (usnesení) na návrh zástavního věřitele výkon rozhodnutí prodejem zástavy.

V závislosti na předmětu zástavy (kterou může být podle § 153 občanského zákoníku⁴ věc movitá nebo nemovitá, podnik nebo jiná věc hromadná, soubor věcí, pohledávka nebo jiné majetkové právo, pokud to jeho povaha připouští, byt nebo nebytový prostor ve vlastnictví podle zvláštního zákona, obchodní podíl, cenný papír nebo předmět průmyslového vlastnictví) lze výkon rozhodnutí pro zajištěnou pohledávku provést prodejem zastavených movitých a nemovitých věcí, věcí hromadných (podnik), souborů věcí a bytů anebo nebytových prostorů ve vlastnictví podle zvláštního zákona,⁵ příkázáním zastavené peněžité pohledávky a postižením zastavených jiných majetkových práv.

³ upraveném v § 200y až 200za o.s.ř.

⁴ zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v platném znění

⁵ zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů), v platném znění

3. Instituty uznání, prohlášení vykonatelnosti a jejich význam

3.1. Uznání cizích soudních rozhodnutí

Smyslem uznání cizího rozhodnutí je přiznat mu stejné právní účinky jako mají rozhodnutí tuzemská. Přitom soud přezkoumává pouze formální náležitosti; přezkum rozhodnutí ve věci samé (správnosti zjištění skutkového stavu a aplikace práva) by byl již novým rozhodnutím. Výsledkem uznání cizího rozhodnutí je takový právní stav, jaký by nastal, kdyby o téže věci rozhodl shodně český orgán.⁶

Výchozí myšlenkou pro uznání je obvykle ustanovení, podle něhož soudní rozhodnutí vydaná v jednom členském státě jsou v ostatních členských státech uznávána, aniž je k tomu potřeba zvláštního řízení.

Rozhodnutí se obvykle uznává neformálně, tj. tak, že k němu cizí soud nebo jiný orgán pouze přihlédne. Tato úprava je použita např. v § 65 českého zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním⁷ nebo § 328 německého občanského soudního řádu.

3.2. Prohlášení vykonatelnosti (exequatur)

Výkon cizího rozhodnutí v řadě států vyžaduje nejen jeho uznání, ale ještě prohlášení vykonatelnosti. Soud státu, v němž je o výkon žádáno, na žádost oprávněného vydá rozhodnutí, kterým prohlásí výkon rozhodnutí za přípustný. Příkladem této úpravy je např. § 68c odst. 1 zák. o mezinárodním právu soukromém a procesním, podle kterého současně s návrhem na prohlášení vykonatelnosti může být podán i návrh na nařízení výkonu rozhodnutí nebo exekuce podle zvláštního právního předpisu, kterým je občanský soudní řád. V takovém případě rozhodne soud v jediném usnesení o obou

⁶ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé a procesní*, 6. vyd., Brno: Doplněk, 2004, ISBN 80-7239-167-4, s. 407

⁷ zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním, v platném znění

návrzích samostatnými výroky, které musí být odůvodněny. Usnesení musí být odůvodněno, i když se rozhoduje jen o jednom z těchto návrhů.

Soudní rozhodnutí vydaná v jednom členském státě, která jsou v tomto státě vykonatelná, tak budou vykonána v jiném členském státě poté, co zde byla na základě návrhu kterékoliv strany, která má na věci právní zájem, prohlášena za vykonatelná. Postup při podání návrhu na výkon rozhodnutí se obvykle řídí právem státu, v němž se podává návrh na výkon s tím, že proti rozhodnutí o návrhu na prohlášení vykonatelnosti mohou obě strany podat opravný prostředek.

Institut prohlášení vykonatelnosti je v zásadě pro české právo novum, které si na základě názoru ministerstva spravedlnosti, odpovědného za implementaci evropského práva v této oblasti, vyžádalo zvláštní vnitrostátní provedení v zákoně o mezinárodním právu soukromém a procesním. Požadavek prohlášení vykonatelnosti je obsažen jednak v nařízeních Brusel I a Brusel II, resp. IIa, jednak v Haagské úmluvě o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, která již byla zmíněna.⁸

⁸ PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní civilní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, *Právní fórum*, 2006, č. 4, s. 50-52

4. Uznání a výkon cizích rozhodnutí v českém právu

Uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí, soudních smírů a veřejných listin je zakotveno v zákoně⁹. Tyto tituly mají v České republice účinnost, jestliže nabyly podle potvrzení příslušného cizího orgánu právní moci a byly-li uznány českými orgány.

Uznání cizího rozhodnutí v majetkových věcech je neformální, tj. nevyslovuje se zvláštním výrokem. Český orgán k němu pouze přihlédne, jako by šlo o rozhodnutí českého orgánu. Zákon o mezinárodním právu soukromém a procesním stanovuje pět důvodů, pro které cizí rozhodnutí vykonat nelze:

- výlučná pravomoc českých orgánů,
- překážka litispendence (o témže právním poměru již český orgán rozhodl nebo uznal cizí rozhodnutí vydané v třetím státu),
- porušení dlužníkovy práva na slyšení před soudem,
- rozpor s českým veřejným pořádkem,
- chybějící vzájemnost.

Prohlášení vykonatelnosti se podle tohoto zákona vyžaduje pouze ve věcech manželských, ve věcech určení (zjištění nebo popření) otcovství, a to v případech, kdy je alespoň jedním z účastníků český občan. Rozsudek vydává Nejvyšší soud ČR.¹⁰

Změnu do neformálnosti uznávání cizích soudních rozhodnutí přinesl zákon č. 361/2004 Sb., kterým byl zák. o mezinárodním právu soukromém a procesním novelizován v souvislosti se vstupem nařízení Brusel I v účinnost pro ČR¹¹.

Přestože pro nařízení coby součást sekundárního práva obecně platí zásada přímého účinku, považoval podle důvodové zprávy k novele zákona zákonodárce za nutné doplnit právní úpravu postupu soudů při uznávání a prohlášení vykonatelnosti cizích soudních rozhodnutí o řízení o exequatur.

⁹ § 63 a násl. zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním

¹⁰ POKORNÝ, M. K otázce uznávání cizích rozhodnutí na území České republiky, *Právní rozhledy*, 1994, č. 6, s. 185

¹¹ 1. 5. 2004, tj. den přistoupení ČR do EU

Cílem nové úpravy bylo zajistit jednotný postup justičních orgánů a stanovit interpretační vodítko při aplikaci jednotlivých přímo závazných pravidel stanovených v nařízení a související komunitární právní úpravě. Do zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním byl vložen nový oddíl 4 nazvaný „Zvláštní ustanovení o uznání a výkonu některých cizích rozhodnutí“ (§ 68a - 68c).

Oblast působnosti je v § 68a stanovena obecně pro předpisy ES/EU a mezinárodní smlouvy upravující otázku uznávání a prohlášení vykonatelnosti cizích soudních rozhodnutí, jiných veřejných listin a soudních smírů.

K těmto předpisům patří kromě nařízení Brusel I např. nařízení Rady (ES) o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 (Brusel IIa)¹² a Haagská úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí.¹³

Díky takto obecnému odkazu nebude nutné přijímat zvláštní právní úpravu v případě novelizace předpisů ES/EU, resp. při přistoupení k další mezinárodní smlouvě.

Ustanovení § 68b inkorporuje do českého právního řádu zásadu automatického uznávání cizích soudních rozhodnutí vydaných v členských státech EU.

Nevyžaduje se formalizovaný postup, existují však výjimky stanovené předpisy ES nebo mezinárodními smlouvami. V úvahu tedy přicházejí dva způsoby uznání cizího soudního rozhodnutí:

- a) neformální - soud rozhoduje při řešení předběžné otázky v jiném (přirozeně soudním) řízení,
- b) samostatné - návrhové řízení, požádá-li o to účastník řízení, které se konalo před cizím soudem.

Důvody pro neuznání cizího rozhodnutí jsou stanoveny v čl. 34 a 35 nařízení Brusel I. Lze je aplikovat pouze v souladu s čl. 33 odst. 2 a 3 nařízení Brusel I, pokud je namítne ten, kdo má na věci právní zájem. Náležitosti takového řízení novela pouze

¹² nařízení Rady (ES) č. 2201/2003/ES

¹³ publikovaná pod č. 141/2001 Sb. m. s.

upřesnila po formální stránce, aby byla zajištěna jednotnost soudní praxe, požádá-li strana o uznání rozhodnutí ve zvláštním řízení, rozhodne soud o uznání rozsudkem, přičemž jednání nemusí nařizovat.

Co se návrhu na prohlášení vykonatelnosti a návrhu na výkon rozhodnutí týče, dává § 68c navrhovateli opět možnost výběru:

a) podat pouze návrh na prohlášení vykonatelnosti a později se rozhodnout, zda bude v exekuci pokračovat nebo zda bude vykonatelná pohledávka splněna jiným způsobem.

b) podat „spojený návrh“, tj. podat návrh na prohlášení vykonatelnosti současně s návrhem na nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce). Pokud si oprávněný zvolí spojený způsob podání návrhu, rozhodne soud samostatnými výroky o obou otázkách v jediném rozhodnutí (tj. usnesením), přičemž právní moc výroku o nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) nenabude právní moci dříve, než výrok o prohlášení vykonatelnosti.

Prvoinstanční soud v souladu s nařízením Brusel I není oprávněn přezkoumávat odpírací důvody uznání cizího rozhodnutí. Proto § 68 odst. 3 stanoví, že pokud jsou takové důvody dány, odvolací soud zruší prvoinstanční rozhodnutí a přímo rozhodne o zamítnutí návrhu.

V případě obou variant jsou sjednoceny délky lhůt. Pokud předpis ES nebo mezinárodní smlouva stanovuje lhůtu pro podání opravného prostředku proti rozhodnutí o uznání nebo o prohlášení vykonatelnosti delší, než je běžná 15 denní lhůta podle o. s. ř., platí tato delší lhůta.

Podáním odvolání proti rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti se běh odvolací lhůty pro podání odvolání proti rozhodnutí o nařízení výkonu rozhodnutí (exekuce) nestaví. V případě jejího marného uplynutí však nenabude usnesení právní moci ve výroku nařizujícím výkon rozhodnutí (exekuci) dříve, než soud rozhodne o odvolání proti rozhodnutí o prohlášení vykonatelnosti, resp. o opravném prostředku proti rozhodnutí o odvolání.

Zákonodárce podle důvodové zprávy zvolil tzv. „postup minimálního zásahu do českého právního řádu, a to jednoduchým upravením konkrétního postupu pro použití institutu předvídaného zmíněnými nařízeními, resp. úmluvou (tzv. řízení o exequatur)“. Výhodou nové úpravy procesu uznání a výkonu cizích rozhodnutí je v každém případě

zúžení důvodů, pro které lze odepřít uznání cizího rozhodnutí - odpadá podmínka zakotvená v § 64 písm. e) zák. o mezinárodním právu soukromém a procesním, tj. zachování vzájemnosti.

Novela doplňuje právní úpravu stanovenou nařízením Brusel I a souvisejícími evropskými předpisy, což by do budoucna mělo ulehčit praktický postup při uznávání a výkonu cizích soudních rozhodnutí. Na druhou stranu však tato problematika není upravena komplexně (chybí např. stanovení příslušnosti soudu pro vydání doložky vykonatelnosti, vymezení účastníků řízení, intertemporální ustanovení atd.), což v praxi může vést k interpretačním problémům.¹⁴

Na hlavní negativum zavedení zvláštního řízení je velmi často poukazováno odbornou veřejností. Pro soudní rozhodnutí vydaná v nečlenských státech EU je totiž uznání a případný výkon rozhodnutí z pohledu vlastního řízení jednodušší než ve vztahu k rozhodnutím členských států EU.

Soudy dosud při uznávání a prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí cizozemských soudů postupovaly tak, že (až na výjimky např. ve věcech občanských a rodinných) k takovému rozhodnutí (pokud neodporovalo českému veřejnému pořádku) fakticky přihlédly. Oba autoři tak považují zavedení režimu uznávání cizích rozhodnutí (pod vlivem procesního systému členských zemí EU) předtím, než je rozhodnuto o jeho výkonu, za „krok zpět“. Původní úprava byla totiž velmi neformální, praktická a v evropském měřítku pokroková. Celé řízení o uznání a výkonu je ve srovnání s dosavadní praxí formálnější, zdouhavější a procedurálně náročnější.¹⁵

Na první pohled se zdá, že tato změna snad ani nebyla nutná, zejména když byl § 68a o dva roky později doplněn zákonem 233/2006 Sb. o druhý odstavec, kterým se ruší mezitímní řízení pro tituly potvrzené jako evropský exekuční titul (dále jen „EET“) a obecný trend v EU navíc v souladu se závěry ze zasedání z Tampere směřuje k úplnému zrušení mezitímního řízení. Musíme si však uvědomit, že ČR je povinna plnit své závazky plynoucí z jejího členství v EU, a proto musí sladit svůj právní řád s právem ES.

¹⁴ BOHŮNOVÁ, P., KAPITÁN, Z. Systém uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí, *Právní fórum*, 2008, č. 6, s. 228-231

¹⁵ PAUKNEROVÁ, M. Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU - vybrané otázky, *Právní rozhledy*, 2004, č. 9, s. 338

V těchto souvislostech je třeba zavedení řízení o exequatur vnímat a obecně lze konstatovat, že novela je hodnocena spíše kladně. Pokud se však již jednou zákonodárce rozhodl zavést toto zvláštní řízení do zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, mohl celou problematiku upravit komplexněji. Komunitární předpisy nejsou v českém právním prostředí dosud zažité a podrobnější úprava jejich aplikaci mohla ulehčit.¹⁶

¹⁶ BĚLOHLÁVEK, A. J. Zavedení tzv. exequatur do českého právního řádu, *Právní zpravodaj*, 2004, č. 5, s. 16

5. Uznání a prohlášení vykonatelnosti cizích rozhodnutí v komunitárním právu

5.1. Nařízení Rady (ES) č. 44/2001/ES

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001/ES, o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních (dále také jen „Brusel I“), je přímým nástupcem Úmluvy o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních (dále „Úmluva“).

Úmluva byla podepsána 27. 9. 1968 v Bruselu šesti tehdejšími členskými státy Evropských společenství (Belgií, Francií, Itálií, Lucemburskem, Nizozemím, Německem)¹⁷. Spolu s Úmluvou byla publikována Zpráva belgického zpravodaje P. Jenarda. Svou povahou šlo o smlouvu uzavřenou, k níž mohly přistoupit jen členské státy ES.

Přístupy dalších států s sebou přinesly přepracování některých ustanovení. Konkrétně:

- 9. 10. 1978 při přístupu Dánska, Velké Británie a Irska byly změny obsaženy ve zvláštní přístupové dohodě. Změny byly komentovány ve Zprávě P. Schlossera.
- Druhá změna je spojena s přístupem Řecka. Podepsána byla 25. 10. 1982. Změny opatřili komentářem K. Evrigenis a K. Kerameus.
- Třetí změna je spojena s přístupem Španělska a Portugalska (26. 5. 1989 v San Sebastianu). Komentář byl zpracován M. De Almeina Cruzem, M. D. Realem a P. Jenardem.
- Poslední, spíše technickou novelizaci, přinesl přístup Rakouska, Finska a Švédska v roce 1995. Vlastní dohoda byla podepsána 29. 11. 1996.

Zmíněné zprávy, které doprovázejí text, jsou významným zdrojem pro interpretaci Úmluvy (dnes nařízení). Řada rozhodnutí ESD se odvolává na jejich text.

¹⁷ Vstup v platnost se datuje k 1. 2. 1973

Po vstupu v platnost Amsterodamské smlouvy dochází i k transformaci Úmluvy do nařízení Brusel I. Úmluva zůstává nadále z členských států platnou jen vůči Dánsku.

Významné myšlenky pro pochopení účelu nařízení i pro jeho interpretaci vyplývají z obsáhlé preambule. Zdůraznit je tak možné:

a) Rozvoj, kterého má být dosaženo, je realizován v rámci článku 65 Smlouvy. V souladu s principy proporcionality a subsidiarity nelze stanovených cílů dosáhnout prostředky, kterými disponují členské státy. Proto bylo použito nařízení jako prostředku, kterým disponuje Společenství.

b) Rozsah nařízení pokrývá všechny základní civilní a obchodní otázky s výjimkou těch, které jsou výslovně uvedeny jako vyloučené z úpravy.

c) Existuje přímý vztah mezi řízeními, na která se nařízení aplikuje, a územím členských států vázaných nařízením. Společná pravidla o pravomoci se v zásadě (o výjimce můžeme uvažovat u personálního vymezení) aplikují jen na žalované, mající domicil v jednom z členských států. Žalovaný, který nemá domicil v členském státě, je podřízen obecným pravidlům vyplývajícím z národních právních řádů.

d) Pravidla, na nichž je nařízení postaveno, musí být předvídatelná. Obecně jsou postavena na domicilu žalovaného. Vedle toho musí existovat další možnosti postavené na úzkém vztahu situace a soudních orgánů určitého státu. Podpořena je také autonomie vůle stran tam, kde to nenarušuje vztahy.

e) Vzájemná důvěra mezi soudními orgány členských států způsobuje to, že rozhodnutí vydaná v jednom smluvním státu jsou automaticky uznána v jiném státě bez potřeby zvláštního řízení. Nicméně je možné za určitých podmínek vyvolat samostatné řízení o uznání.

f) Totéž platí pro prohlášení vykonatelnosti. Prohlášení o vykonatelnosti by mělo být dáno automaticky, po formální kontrole dokumentů, bez možnosti soudu zkoumat ze své vlastní vůle důvody pro prohlášení.

g) Nicméně musí existovat možnost pro žalovaného bránit se prohlášení vykonatelnosti tam, kde existují důvody pro odepření. Opačně totéž platí i pro stranu žalující.

5.1.1. Charakteristika nařízení

Nařízení obsahuje regulaci dvou otázek, jejichž řešení patří k základům správného fungování justice v mezinárodním prostředí: stanovení mezinárodní pravomoci soudů členských států a zacházení s rozhodnutím soudu vydaným na území jednoho státu na území státu druhého.

Druhým znakem, který je vhodné v úvodu zmínit, je povinnost aplikace nařízení (a v minulosti Úmluvy). Pro země kontinentální Evropy toto neznámá nic překvapivého. Zajímavé to bylo spíše pro státy z oblasti anglosaského práva, kde nejprve Úmluva a nyní nařízení odsunuly doktrínu *forum convenience*, resp. *forum non convenience* dávající soudu možnost zvažovat z různých pohledů vhodnost či nevhodnost fóra.¹⁸

5.1.2. Vztah k jiným normám majícím stejnou věcnou působnost

Konkurence s jinými prameny práva byla v obecné rovině zhodnocena v úvodní části. Zde se k této otázce vracíme v kontextu nařízení Brusel I a norem, které mají stejnou působnost.

a) Vztah k normám obsaženým v jiných komunitárních nástrojích nebo v národním harmonizovaném právu (směrnících). V souladu s článkem 67 nemůže nařízení bránit využití či aplikaci jiných komunitárních nástrojů. Lze předpokládat uplatnění zásady *lex specialis derogat legi generali*.

b) Vztah k Bruselské úmluvě. V souladu s článkem 68 odst. 1 nahrazuje nařízení Úmluvu. Výjimkou je z členských států Dánsko. Nařízení také nedopadá na vztahy k některým zámořským územím členských států vymezeným v článku 299 Smlouvy ES. V souladu s odst. 2 jakýkoli odkaz na Úmluvu nadále znamená odkaz na nařízení.

c) Vztah k dvoustranným (převážně) smlouvám vypočteným v čl. 69. Tento článek obsahuje výčet mezinárodních úmluv, jimiž jsou státy navzájem vázány. Ty se ve vztahu mezi nimi neuplatní v částech, které se střetávají s obsahem nařízení. Určitou korekci, pokud jde o přechodné období, představují článek 66 odst. 2 a článek 70.

¹⁸ Ke koncepci „*forum convenience*“ a Bruselské úmluvy srov. např. „*Opinion of Advocate General Léger*“ ve věci C-281/02 *Owusu v. N. B. Jackson and others*.

d) Vztah k mnohostranným smlouvám, jejichž předmětem je regulace zvláštních oblastí. Vztah mezi mezinárodní úmluvou, kterou je stát vázán i vůči třetím státům, a nařízením upravuje článek 71. V odstavci 1 je uvedeno, že nařízení nebrání aplikaci těchto jiných úmluv. V odstavci 2 je dán interpretační rámec „nebránění“. Je možné jej vymezit jako společné působení a uznání pravidel obsažených v obou úpravách. Zvláštní úprava je obsažena v čl. 72 a týká se úmluv uzavřených dle článku 59 Úmluvy¹⁹.

Zajímavý pohled na otázku střetu nařízení a smlouvy upravující speciální otázku přineslo rozhodnutí C-148/03 Nürnberger Allgemeine Versicherungs AG v. Portbridge Transport International BV. Řešen byl vztah článku 57 odst. 2 a) Úmluvy (v nařízení článek 71 odst. 2 a) k článku 20 (dnes článku 26), a to na vztahu Úmluvy o přepravní smlouvě v mezinárodní silniční nákladní dopravě²⁰ k Úmluvě Brusel I. Strana žalující podala návrh u soudu, jehož pravomoc byla dána normami CMR.

Strana žalovaná pouze popřela pravomoc, další vyjádření ve věci samé neučinila. Nejednala tak zcela v souladu ani s článkem 18, ani s článkem 20. ESD, který byl v této věci dotázán, konstatoval následující: Soud smluvního státu, u něhož je žalována strana domicilovaná v jiném smluvním státu, může odvodit svou pravomoc od zvláštní úmluvy, jíž je první stát vázán. A to i tam, kde žalovaný nedal žádné vyjádření ve věci samé, pouze popřel pravomoc soudu.

Z dalších rozhodnutí zabývajících se vztahem úmluv (dnes úmluv a nařízení) lze poukázat na rozhodnutí C-406/92 Tatry.

5.1.3. Věcný rozsah nařízení

Rozsah Úmluvy obsahuje článek 1. V souladu s ním:

1. Nařízení se použije v občanských a obchodních věcech bez ohledu na druh soudu. Nevztahuje se zvláště na věci daňové, celní a správní.

¹⁹ samozřejmě jde o smlouvy uzavřené před vstupem v platnost nařízení, resp. Amsterodamské smlouvy

²⁰ dále jen „CMR“

2. Nepoužije se na:

a) otázky osobního stavu, způsobilost fyzické osoby k právům a právním úkonům, majetková práva vznikající ze vztahů manželských a z dědění, včetně dědění ze závěti.

b) konkursy, vyrovnání a podobná řízení

c) sociální zabezpečení,

d) rozhodčí řízení.²¹

V tomto nařízení označuje termín „členský stát“ kterýkoli členský stát s výjimkou Dánska. Základním parametrem, který musí splňovat situace pro zařazení do dosahu nařízení, je, že se jedná o věci občanské a obchodní. A to bez ohledu na druh soudu, u kterého probíhá řízení. Z preambule, která hovoří o tom, že nařízení pokrývá všechny hlavní otázky občanské a obchodní, lze dovodit, že interpretace těchto termínů bude spíše širší než zužující. To již zřetelně vyplývá jak ze Zpráv doprovázejících jednotlivá znění, tak i z nám známých rozhodnutí ESD. Jen lze připomenout, že vždy je hledána autonomní definice, vycházející ze všech právních řádů ES.

Základní interpretační problém vytváří vytyčení hranice mezi otázkami soukromoprávními a veřejnoprávními tam, kde vystupuje osoba práva soukromého vůči orgánu státu, resp. osobě nadané výkonem moci veřejné. V judikatuře ESD vykrytalizoval názor, dle něž rozlišovacím kritériem může být jednání orgánu státu ve vztahu k rozsahu jeho pravomocí daných mu jako orgánu státu. Je nerozhodné, zda je stát v pozici strany žalující či žalované. Současně je nerozhodné, jaký druh soudu případ rozhoduje (civilní nárok před trestním soudem či výjimečně dokonce i správním).

Jedním z prvních rozhodnutí, které se zabývalo touto problematikou, bylo rozhodnutí 29/76 ve věci LTU Luftransportunternehmen v. Eurocontrol. Zaznělo zde, že důvodem pro vynětí z rozsahu Úmluvy může být povaha vztahů mezi stranami žaloby nebo předmět žaloby. Rozhodnutí vydané v řízení vedeném mezi orgánem státu a subjektem soukromého práva, kdy orgán státu jedná v rámci výkonu svých pravomocí, je vyloučeno z oblasti aplikace Úmluvy.

²¹ ROZEHNALOVÁ, N. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, 2. část, Nařízení č. 44/2001 (ES), o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, *Právní fórum*, 2005, č. 3, s. 81

V této linii pokračoval ESD v rozhodnutí 814/79 Netherlands State v. Reinhold Ruffer. Dle něj termín věci občanské a obchodní nezahrnuje takové žaloby, jako byla ta, kterou vznesl zástupce odpovídající za správu veřejné vodní cesty proti odpovědné osobě za účelem úhrady nákladů vzniklých při odstranění vraku z této vodní cesty spravované státem.

Ve věci C-172/91 Volker Sonntag v. A. Waidmann byl orgán moci veřejné naopak v pozici žalovaného. Podstatou případu byly nároky vznesené rodiči a bratrem školáka, který zahynul při školním výletě v Itálii. Vinným z porušení povinností byl italským trestním soudem shledán jeho učitel. Spolu s konstatováním odpovědnosti učitele bylo rozhodnuto i o náhradě škody. Poté, co rozhodnutí nabylo právní moci, bylo požádáno v Německu o výkon.

Sonntag se proti uznání a výkonu odvolal. V průběhu řízení bylo mimo jiné zvažováno, zda věc spadá do rozsahu Úmluvy. Vzhledem k nejasnostem v této i dalších otázkách, podal BGH interpretační dotaz. BGH se v této souvislosti tázal, zda jde o případ spadající pod rozsah článku 1 (věci občanské), jestliže je nositel veřejné moci, v tomto případě učitel, který způsobil úraz v souvislosti s porušením svých povinností, osobně žalován pozůstalými na náhradu škody. Pokud ano, zda toto platí i pro situace, kdy je nehoda kryta veřejnoprávním sociálním pojištěním? ESD mimo jiné konstatoval, že žaloba proti nositeli moci veřejné za nedbalostní škody vzniklé při plnění jeho povinností spadá do dosahu Úmluvy, pokud tento nejednal v daném případě v rámci výkonu svých pravomocí (myšleno v rámci výkonu své moci veřejné). Toto není nutně ovlivněno ani skutečností, že žaloba byla dána u trestního soudu jako civilní žaloba, ani skutečností, že žalovaný je nositelem veřejné moci, ani že jeho odpovědnost je kryta v rámci schématu státního sociálního pojištění. Situace, kdy učitel zaměstnaný ve státní škole způsobil porušením svých dozorových povinností zranění žáka a je žalován na náhradu škody, spadá pod termín „věci občanské“.

Výše uvedené myšlenky byly rozvíjeny v řadě dalších rozhodnutí. Z novějších lze uvést C-266/01 ve věci *Préservatrice foncière TIARD SA V. Staat der Nederlande*. Termín věci občanské a obchodní dopadá na žalobu, kterou se stát snaží prosadit proti osobě soukromého práva zajišťovací smlouvu (existující v režimu soukromého práva), která byla uzavřena za účelem umožnit osobě třetí dodat zajištění vyžadované a určené tímto státem, pokud právní vztahy založené touto smlouvou mezi věřitelem a ručitelem

neopravňují stát k výkonu pravomocí jdoucích za rámec těch, které existují dle norem aplikovaného práva ve vztazích osob soukromého práva.

Termín celní otázka ve smyslu druhé věty se netýká nároků, kterými se smluvní stát snaží vynutit zajišťovací smlouvu zamýšlenou jako zajištění zaplacení celního dluhu tam, kde právní vztahy mezi státem a ručitelem neznamenají výkon práv přesahující pravidla, která jsou použitelná dle rozhodného práva na vztahy mezi osobami soukromého práva. A to i tehdy, kdy ručitel může vznést námitky na svou obranu, které nutně vyžadují pátrání o existenci a obsahu celního dluhu.

Dále lze uvést C-271/00 ve věci *Gemeente Steenberg v. Luc Baten*. Termín občanské věci v sobě obsahuje žaloby v případě, kdy orgán moci veřejné žádá po subjektu soukromého práva vrácení částky, která byla vyplacena cestou sociální asistence rozvedenému manželovi a jeho dítěti, jestliže základ a detailní pravidla týkající se vznesení této žaloby jsou řízena obvyklými normami, které se týkají vyživovacích závazků. Tam, kde je žaloba na náhradu založena na ustanovení, dle něžž zákonodárce propůjčuje osobě práva veřejného výsadu jí vlastní, nemůže být tato žaloba považována za vznesenou v civilní otázce.²²

Zdůraznit je rovněž nutné, že při hledání autonomní definice není nutné, aby došlo k jednotě na průsečíku všech právních řádů (tj. např. situace byla považována za soukromoprávní z pohledu všech úprav členských států).

Nařízení obsahuje zdánlivě jasný výčet otázek, na které nedopadá. Důvody pro jejich vyloučení jsou různé. V některých případech je to povaha věci, v jiných existence zvláštní úpravy.

Prvý okruh vyloučených otázek (problematika osobního stavu, způsobilost fyzické osoby k právům a právním úkonům, majetková práva vznikající ze vztahů manželských a z dědění, včetně dědění ze závěti) je částečně pokryt nařízením Brusel II. U ostatních otázek je třeba předpokládat, že vývoj směrem ke sblížení daných oblastí ještě nedozrál. Tzv. volný pohyb rozhodnutí, ke kterému komunitární úprava směřuje, by byl ovlivněn zásahy z důvodů veřejného pořádku.

²² PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, *Právní fórum*, 2006, č. 4, s. 51-53

Z rozhodnutí reflektujících vynětí těchto otázek z dosahu Brusel I lze zmínit rozhodnutí č. 143/78 Cavel v. Cavel. Případ se týkal situace, kdy mělo být v Německu provedeno předběžné opatření vydané ve Francii (zde probíhalo rozvodové řízení). ESD odmítl aplikaci Úmluvy. Uvedl, že pojem „manželské majetkové vztahy“ v sobě zahrnuje nejenom majetkové vztahy předvídané jednotlivými národními právními řády výlučně pro právní vztahy manželů, ale také takové majetkové vztahy, které přímo z manželství nebo jeho rozloučení vyplývají. Dále uvedl, že předběžné opatření nespadá do dosahu Úmluvy, jestliže se opatření týkají nebo jsou úzce spojena buďto s otázkami postavení osob působících v řízení o rozvod, nebo s majetkovými právními vztahy vyplývajícími z manželských vztahů či jejich zrušení. Z dalších rozhodnutí reflektujících tuto problematiku lze zmínit C 220/95 Van den Boogaard v. Lumen. Rovněž další vyloučený okruh (konkursy, vyrovnání a podobná řízení) je pokryt novým nařízením.²³

Vyloučení sociálního zabezpečení je výslovně uvedeno pro to, že v některých státech, resp. v některých svých aspektech může spadat do oblasti soukromoprávní. K této otázce se vyslovilo již zmíněné rozhodnutí C-271/00 Gemeente Steenberg v. Luc Baten.

Zajímavé aspekty přineslo vyloučení rozhodčího řízení. Zatímco na počátku se vyčlenění této problematiky jevílo jako jasné, postupem času se ukázalo, že existují otázky, u nichž nelze předem jednoznačně říci, zda spadají či nespádají do rozsahu Úmluvy (dnes nařízení). Zejména v důsledku rozhodování ESD postupně vykrytalizoval názor, že do rozsahu vyloučení spadá vedle samotného rozhodčího řízení (o čemž pochybnosti nebyly) také otázka platnosti rozhodčí doložky, řízení o zrušení rozhodčího nálezu, doplnění, uznání, výkon rozhodčího nálezu, jmenování či vyloučení rozhodců, určení místa rozhodování a další otázky, kterými se může naplňovat tzv. pomocná funkce soudů. V této podobě se již objevily závěry v Schlossoverově Zprávě.

Ze starších rozhodnutí, v nichž se formoval názor na rozsah vyloučení otázek týkajících se rozhodčího řízení, lze zmínit C-190/89 Marc Rich and Co. AG v. Societa Italiana Impianti PA. Zde zaznělo, že vyloučení uvedené v článku 1 odst. 2 d) musí být interpretováno tak, že zasahuje řízení před soudem týkající se jmenování rozhodce, i když existence či platnost rozhodčí smlouvy je předběžnou otázkou v tomto řízení.

²³ Je jím nařízení Rady (ES) č. 1346/2000/ES, o úpadkových řízeních

Z rozhodnutí naopak potvrzujících aplikaci Úmluvy lze uvést rozhodnutí C-391/95 Van Uden v. Deco-Line. V souvislosti s rozhodčím řízením bylo konstatováno, že řízení o předběžném opatření není souvisejícím řízením, ale paralelním řízením. Týká se nikoli arbitráže jako takové, ale ochrany širokého spektra práv. Dosah Úmluvy na toto řízení je dán povahou práv, která má ochraňovat. Spadá-li tudíž předmět žádosti o předběžné opatření do rozsahu Úmluvy, je tato aplikovatelná a článek 24 může založit pravomoc soudu projednávajícího žádost.²⁴

5.1.4. Časová a personální působnost

Nařízení vstoupilo v platnost 1. 3. 2002. Pokud jde o nové členské státy včetně ČR, stejně jako ostatní nařízení se stalo závazné a bezprostředně použitelné dnem 1. 5. 2004.

Přechodná ustanovení obsahuje článek 66. V souladu s odst. 1 dopadá nařízení jen na řízení zahájená a dokumenty vydané po jeho vstupu v platnost. Odstavec druhý reaguje na skutečnost, že před vstupem v platnost byly státy vázány jinými mezinárodními dokumenty, z nichž některé již nadále v dotčených částech neplatí. Díl III nařízení (tj. ustanovení o vykonatelnosti) se proto použije na rozhodnutí vydaná po vstupu v platnost nařízení:

- v řízeních, která byla zahájena před vstupem tam, kde oba dotčené státy byly vázány Úmluvou Brusel I nebo Luganskou úmluvou o pravomoci soudů a vykonatelnosti soudních rozhodnutí;
- tam, kde pravomoc soudů byla založena normami, které se shodují s normami danými v nařízení nebo dle úmluv platných mezi státy v okamžiku řízení.

Personální dopad nařízení lze uvést jako zdánlivě jednoduchou otázku mající řadu úskalí. Pro správné uchopení této otázky je nutné si uvědomit povahu společných úprav v oblasti procesní a konkrétní účel tohoto nařízení.

²⁴ ROZEHNALOVÁ, N. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, 2. část, Nařízení č. 44/2001 (ES), o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, *Právní fórum*, 2005, č. 3, s. 83-84

Unifikační úpravy v oblasti procesní mají vždy povahu *inter partes*. Současně účelem tohoto nařízení je:

- vyjasnění otázek pravomoci soudů členských států tam, kde by mezi nimi mohla vzniknout konkurence v pravomoci,
- zajištění uznání a vykonatelnosti rozhodnutí vydaných soudy (resp. jinými orgány) na území členských států.

V tomto smyslu je nutné také chápat vztah řízení a teritoria ES. Jedná se o intrakomunitární úpravu, reagující prvotně na situaci a případy v rámci ES.

Z jiného pohledu lze v případě určení personální působnosti rozlišovat mezi částí zabývající se pravomocí soudů a částí zabývající se uznáním a prohlášením vykonatelnosti rozhodnutí.

V prvním případě nařízení výslovně hovoří o pozici žalovaného, který musí mít domicil na území ES. Výjimky jsou výslovně dány v případě čl. 4, čl. 9 odst. 2, čl. 13 odst. 4, čl. 15 odst. 2, čl. 22 a 23. V naposledy uvedeném případě postačí, že nikoli žalovaný, ale kterákoli strana má domicil ve státě ES. Pokud jde o pozici žalujícího, je jeho domicil nezajímavý. Tato situace není ovšem v Úmluvě nikterak zmíněna. Nicméně tento výklad byl potvrzen například v rozhodnutí C-412/98 *Group Josi Reinsurance Company SA v. Universal General Insurance Company*.²⁵

5.1.5. Speciální pravomoci

Speciální pravidla pro určování pravomoci byla vypracována pro tři okruhy smluvních vztahů, u kterých panuje zájem ochránit slabšího smluvního partnera. Slabší pozice jedné ze stran je u těchto smluvních vztahů reflektována i v hmotném právu a toto „protazení“ ochrany i do procesní oblasti se jeví jako logické zakotvení komplexního zajištění fakticky slabšího subjektu.

Tímto slabším subjektem je myšlen pojištěnec, spotřebitel a zaměstnanec – speciální pravidla jsou tedy stanovena pro smlouvy pojišťovací, spotřebitelské a pracovní. Nastíněné subjekty jsou pravidelně právními řády považovány za subjekty

²⁵ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, ISBN 80-210-3054-2, s. 198

méně informované, které nejsou schopny se bez problémů orientovat ve spletitých ustanoveních smluv, potažmo dlouhých a nepřehledných obchodních podmínkách. Pozice silnějšího smluvního partnera je navíc často tak výrazná, že o obsahu těchto smluv nemůže slabší strana vyjednávat, a jedná se tak o smlouvy adhezní.

Procesní pravidla pro tři výše uvedené typy smluv mají, jak ostatně vyplývá z jejich názvu, povahu *lex specialis* k obecnému pravidlu v čl. 2 a alternativním pravidlům v čl. 5 a 6. Obecná a alternativní pravidla jsou jimi nahrazena a speciální pravidla musí být žalobcem vždy respektována. Pro uplatnění všech pravidel vztahujících se ke třem výše uvedeným typům kontraktů je společné, že se uplatní pouze tehdy, jestliže žalovaný má domicil na území některého členského státu. V opačném případě se uplatní vnitrostátní pravidla o mezinárodní pravomoci soudů.²⁶

5.1.5.1. Pojišťovací smlouvy

Soubor pravidel pro pojišťovací smlouvy je upraven v čl. 8 – 14.²⁷ Nařízení samotné nekonkretizuje, co považuje za věci pojišťovací. Náplň tohoto pojmu nebude však vyplývat z některého národního právního řádu, ale měla by se odvíjet od autonomního výkladu, jak judikoval ESD například v rozhodnutí C-29/76 LTU v. Eurocontrol.

Vycházet můžeme z celkového zaměření Nařízení – na věci občanské a obchodní. Musí se tedy jednat o soukromoprávní typ pojištění. Vyloučena je oblast sociálního zabezpečení. Ze samotných čl. 8 – 14 můžeme vyvodit dosah na pojištění nemovitostí, odpovědnosti, zdraví, života či nehod. Nařízení nerozlišuje mezi situacemi, kdy je pojišťovací smlouva uzavřena čistě dobrovolně, či se jedná o smluvní přímus (např. zákonné pojištění odpovědnosti za škody způsobené provozem motorového vozidla).

Základní pravidlo uvedené v čl. 9 odst. 1 písm. a) se příliš neliší od základního pravidla v čl. 2 – pojistitel může být žalován u soudu členského státu, v němž má bydliště. Písmeno b) již obsahuje pravidlo ve prospěch slabší strany, neboť stanoví, že žaloba podaná pojistníkem, pojištěným či osobou oprávněnou může být podána u soudu

²⁶ tamtéž, s. 219

²⁷ V Úmluvě Brusel I se jednalo o články 7 – 12 bis. Vzhledem k tomu, že ESD se zatím vždy vyjadřoval pouze k Úmluvě, bude v následujícím textu v částech, které se budou zabývat rozhodnutími ESD, odkazováno na číslo článku jak v nařízení, tak v Úmluvě.

místa žalobce. Spolupojistitel může být žalován ve státě, v němž je žalován hlavní pojistitel. Není nezbytně nutné, aby na území členského státu bylo bydliště pojistitele – za ekvivalentní variantu Nařízení považuje i zastoupení, provozovnu či pobočku.

Pro situace, kdy je pojištěna nemovitost či odpovědnost, umožňuje čl. 10 podat na pojistitele žalobu krom výše uvedeného také v místě, kde nastala škodná událost. Není rozhodující, zda byly zároveň škodnou událostí dotčeny také movitosti zahrnuté do stejné pojistky jako nemovitost a poškozené stejnou událostí. V případech, kdy je pojištěný žalován poškozeným, může být pojistitel žalován u stejného soudu jako tento pojištěný. To ovšem za předpokladu, že je to možné v souladu s právním řádem fóra.

Jestliže hodlá žalobu podat pojistitel, může tak v souladu s čl. 12 učinit pouze ve státě, v němž je domicilován žalovaný subjekt²⁸.

Strany sporu mohou uzavřít také prorogační dohodu ve prospěch soudů jiného státu než v přecházejících případech. Tato možnost je však značně omezena oproti možnostem uvedeným v čl. 23 Nařízení. Mezi tato omezení patří zejména následující:

1. strany tak mohou podle čl. 13 učinit až po okamžiku vzniku sporu;
2. dohoda může být stanovena pouze ve prospěch pojistníka, pojištěného či oprávněné osoby v pozici žalobce;
3. jestliže má pojistitel i druhá strana domicil v tomtéž státě, mohou být prorogovány pouze soudy tohoto státu.

Judikaturu ESD v této oblasti rozhodně nelze označit za bohatou, zmínit je možné alespoň následující rozhodnutí C-412/98 Group Josi Reinsurance Company SA v. Universal General Insurance Company (UGIC). Kanadská pojišťovací společnost UGIC pověřila svého brokera – francouzskou společnost Euromepa, aby zprostředkovala zajišťovací smlouvu. Euromepa nabídla podíl 7,5 % na zajišťovacím kontraktu společnosti Group Josi, sídlící v Bruselu, s tím, že hlavním zajistitelem bude Union Ruck s 24 % a druhým Agrippina Ruck s 20 %. Group Josi nabídku přijal, ovšem následně hlavní zajistitel od smlouvy odstoupil a Agrippina Ruck snížila svůj podíl na 10 %. V roce 1991 brokerská společnost doručila Group Josi první vyúčtování, podle něhož měla Group Josi na základě svého podílu na zajišťovací smlouvě zaplatit závazek

²⁸ pojistník, pojištěný či oprávněná osoba

ve výši 54679,34 CAD. Group Josi odmítla částku uhradit s tím, že ke kontraktu přistoupila na základě poskytnutí nepravdivých údajů. UGIC v roce 1994 podala u Obchodního soudu ve francouzském Nanterre žalobu proti Group Josi. Ta namítla jednak nepřislušnost nanterréského soudu s tím, že jediným místně příslušným je Obchodní soud v Bruselu, neboť tam má Group Josi své sídlo, a dále rozporovala použití ustanovení francouzského civilního kodexu na tento případ. Nanterréský soud však v rozsudku konstatoval, že UGIC je společnost založená podle kanadského práva bez místa podnikání uvnitř Společenství, a tudíž výhrada nepřislušnosti založená na ustanoveních Konvence zde nemůže být uplatněna. Group Josi se odvolala k apelačnímu soudu ve Versailles, který se obrátil na ESD se dvěma žádostmi o výklad:

1. Týká se Bruselská úmluva z 27. září 1968 o pravomoci soudů a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních jen „intra-komunitárních“ sporů, nebo je ji možné aplikovat i na spory „do Společenství integrované“. Přesněji – může se odpůrce sídlící ve smluvním státu odkázat na speciální jurisdikční normy Konvence ve sporu se žalobcem, jenž má sídlo v Kanadě?

2. Je možné speciální jurisdikční normy ve věcech pojištění, jak je stanoví čl. 7 a násl. Bruselské konvence, použít ve věcech souvisejících se zajištěním?

ESD dospěl v odpovědi na otázku č. 1 k závěru, že Bruselská úmluva je v zásadě aplikovatelná i v takovýchto případech. Výjimkou by byla pouze výslovná opatření Úmluvy stanovící aplikovatelnost pouze za podmínky, že žalobce sídlí či je občanem smluvního státu.

Pokud jde o odpověď na druhou otázku, ESD konstatoval, že speciální procesní pravidla podle čl. 7 až 12a se nevztahují na spory mezi zajištěným a zajišťovatelem. Ustanovení Úmluvy mají posílit pozici pojištěného, který zpravidla podepisuje předpřipravené pojistné smlouvy, o jejichž podmínkách není možné vyjednávat, proti pojistiteli, který je vždy v ekonomicky silnější pozici. Vztah mezi zajištěným a zajištěním však nedává důvod k takovému zvýhodnění, neboť obě smluvní strany jsou v tomto případě profesionálové a u žádného z nich není předem možné předpokládat slabší ekonomickou pozici.²⁹

²⁹ PAVLOVÁ, B., VALDHANS, J. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, 4. část. Speciální pravomoci podle nařízení Rady ES, č. 44/2001 (ES), *Právní fórum*, 2005, č. 5, s. 161-163

5.1.5.2. Spotřebitelské smlouvy

Vztahy mezi podnikatelem na straně jedné a spotřebitelem na straně druhé jsou další skupinou vztahů zasluhujících si podle autorů Nařízení (Úmluvy) zvýšenou pozornost, která je jim věnována v čl. 15 – 17. Zvláštní zřetel si však nevysloužili spotřebitelské smlouvy jako celek, ale pouze jejich určitá výseč. Aby bylo možné aplikovat speciální pravidla v Oddílu 4 Hlavy II Nařízení³⁰, musí se jednat:

- o spotřebitelskou smlouvu o koupi movitých věcí na splátky,
- o spotřebitelskou smlouvu týkající se splátek na půjčku nebo o jiný typ úvěrového obchodu na financování koupě movitých věcí,
- o další smlouvy, v nichž jedna ze stran vystupuje v rámci své profesionální podnikatelské činnosti. Tímto ustanovením se Nařízení odchyluje od Úmluvy, která byla více než na povahu činnosti subjektů zaměřena na prekonsenzuální fázi vztahu. Zamýšlený dosah Nařízení by měl být širší, měl by také zahrnovat elektronické obchody. Zároveň dopadá pouze na tzv. pasivního spotřebitele.

Vyloučeny z dosahu tohoto oddílu jsou smlouvy přepravní kromě případů, kdy přeprava zahrnuje zároveň i ubytování.

Podobně jako u pojišťovacích smluv není nutné, aby měl podnikatel bydliště na území členského státu, postačuje zřízení pobočky, provozovny či zastoupení.

Základní procesní pravidla pro výše nastíněný typ smluv jsou obsažena v čl. 16 Nařízení:

1. Spotřebitel může druhou stranu kontraktu žalovat buď ve členském státě, kde má tento druhý účastník bydliště, nebo u soudů členského státu, v němž má bydliště on sám.
2. Obráceně žalován může být spotřebitel pouze ve členském státě, kde má domicil on sám.

Nedotčena těmito pravidly zůstává možnost podat vzájemnou žalobu u soudu, u něhož je projednávána původní žaloba.

³⁰ dále jen Oddíl 4

Pro oblast spotřebitelských smluv již není judikatura ESD tolik skoupá, jak tomu bylo u smluv pojišťovacích. Je zřejmé, že jednou ze základních interpretačních obtíží, se kterou se musel ESD vyrovnat, byla definice spotřebitele, respektive vymezení smluv možných zahrnout pod aplikaci pravidel v Oddílu 4. Mezi rozhodnutí stavících dělicí linii mezi podnikatelský a spotřebitelský status je rozhodnutí C-464/01 Johann Gruber v. Bay Wa AG. Pan Gruber byl zemědělcem, který vlastnil hospodářství v Horním Rakousku blízko hranice s Německem. V hlavní nemovitosti tohoto hospodářství obýval se svojí rodinou zhruba 10 místností (pro soukromé účely). Zbytek byl využit pro umístění strojů, obilné silo a pro skladování části (asi 15 %) krmiva pro chov prasat. Pro soukromé účely bylo využíváno zhruba 60 % nemovitosti. Bay Wa se sídlem v Německu provozovala tamtéž několik oddělených podniků, mimo jiné obchod se stavebním materiálem a prodejnu se zahradnickými potřebami. Posledně jmenovaná prodejna distribuovala v Rakousku reklamní materiály. Pan Gruber se dozvěděl o společnosti Bay Wa z těchto reklamních letáků. Telefonicky se informoval u zaměstnance společnosti Bay Wa na různé druhy střešních tašek a cen, uvedl svoje jméno a adresu, ovšem bez zmínky, že se jedná o zemědělce. Při osobním kontaktu pan Gruber již společnost Bay Wa o provozování zemědělské činnosti informoval, ale nekonkretizoval, zda nemovitost, pro niž měly sloužit kupované střešní tašky, slouží k podnikatelským nebo soukromým účelům.

Tašky vykazovaly určité barevné odlišnosti a střecha musela být opravena. Pan Gruber se poté jal na základě záruky vymáhat u rakouských soudů vrácení kupní ceny tašek ve výši zhruba 260 tis. ATS a nákladů na odstranění vadného stavu ve výši zhruba 150 tis. ATS. Bay Wa podala námitku nepravomoci rakouských soudů, která však byla zamítnuta. Bay Wa se následně odvolala k Oberlandesgericht v Linzi. Ten již nesdílel názor soudu nižšího stupně, domníval se, že podstatné jsou objektivní skutečnosti transakce – v tomto případě svědčily spíše pro podnikatelské posouzení. Informace poskytnuté panem Gruberem, že vlastní zemědělský podnik, chce vyměnit tašky na svém hospodářství a koupě tašek ve výši 24 tis. mohly opodstatněně vést prodávajícího k názoru, že se jedná o podnikatelskou smlouvu. Pan Gruber podal opravný prostředek k Oberster Gerichtshof s odůvodněním, že nepodnikatelský účel transakce převažoval. Podle jeho názoru byl jeho smluvní partner povinen se o tomto informovat, a případný omyl jde tedy k tíži smluvního partnera. Oberster Gerichtshof jednání přerušil a vnesl k ESD následující otázky:

1. Je nutné pro zjištění spotřebitelského statusu subjektu považovat za určující znak převahy podnikatelského či soukromého účelu transakce? V závislosti na kterých kritériích je možné převahu účelu posoudit?
2. Je pro účely transakce nutné brát v úvahu skutečnosti objektivně zřejmé z hlediska smluvního partnera spotřebitele?
3. Může být smlouva v pochybnostech pokládána za smlouvu spotřebitelskou?

ESD konstatoval, že samotný pojem spotřebitele musí být vykládán autonomně (viz např. rozhodnutí LTU v. Eurocontrol). Dále uvedl, že základní pravidlo o pravomoci je uvedeno v čl. 2 Úmluvy (Nařízení). Odchyly od této zásady jsou možné jen v taxativně vymezených případech. Tato odchylná pravidla musí být vykládána restriktivně v tom smyslu, že nemohou vést k výkladu jdoucímu nad rámec případů výslovně upravených Úmluvou (Nařízením). Účelem pravidel v Oddílu 4 je zajistit spotřebiteli, jako slabší a méně zkušené straně kontraktu, odpovídající ochranu a zároveň jej neodrazovat od žaloby tím, že by ji musel podat u soudu státu, v němž má bydliště podnikatel. Oddíl 4 se vztahuje pouze na konečného spotřebitele nevykonávajícího podnikatelskou či obchodní činnost. Dopad tohoto oddílu nesmí být rozšiřován na osoby, u nichž tato zvláštní ochrana není odůvodněná (viz další rozhodnutí např. Benincasa, Bertrand). Podle Soudního dvora může být jeden a tentýž subjekt považován v rámci některých transakcí za spotřebitele a v rámci jiných za podnikatele. U spotřebitelských transakcí se však musí jednat o činnost stojící zcela mimo podnikatelský účel. Jediným cílem těchto transakcí musí být uspokojení soukromých potřeb.

Jestliže je smlouva uzavřena za účelem spojeným s podnikatelskou činností, musí být účastníci této transakce považováni za zcela rovné bez nutnosti nějaké zvláštní ochrany. Na tomto tvrzení nemění nic ani fakt, že dotčená smlouva sleduje zároveň i soukromý účel, není-li účel podnikatelský zanedbatelný. Pro využití pravidel v Oddílu 4 není nutné, aby spotřebitelský účel transakce převažoval, pouze podnikatelský účel nesmí být zanedbatelný. Je věcí účastníka, který se dovolává spotřebitelského statusu, aby doložil, že podnikatelský účel smlouvy zanedbatelný byl. Vnitrostátní soud by měl přihlídnout nejen k obsahu a účelu uzavřené smlouvy, ale také k objektivním okolnostem provázející její uzavření. Soud by se měl opřít zejména o důkazy objektivně vyplývající ze spisu.

Pokud bude z těchto důkazů možné dovést zanedbatelnost či zanedbatelnost podnikatelského účelu, nemusí soudy již dále zkoumat, zda tento účel byl druhé straně kontraktu znám či nikoliv.

Jestliže však nebude možné z objektivních důkazů ve spisu doložit, zda se transakce s dvojitým účelem zanedbatelně týkala podnikatelské činnosti, bude nutné takovou smlouvu považovat za smlouvu spotřebitelskou. Soud však bude muset ověřit, zda druhá strana oprávněně nemohla předpokládat, že se jedná o podnikatelský účel (kdyby spotřebitel např. použil papír s podnikatelskou hlavičkou, nechal dodat zboží do místa podnikání či zmínil možnost odpočtu DPH). Tyto případy je nutné posoudit tak, že se jednotlivec sám vzdal možnosti využít ochrany poskytované Oddílem 4 Nařízení.

Dalším z rozhodnutí reagujících na tento problém, konkrétně na uzavření budoucího obchodu, je rozhodnutí Francesco Benincasa v. Dentalkit Srl³¹. V tomto případě mezi sebou italský občan pan Benincasa a společnost Dentalkit se sídlem ve Florencii uzavřeli franchisingovou smlouvu. Tato smlouva byla sjednána za účelem otevření nového obchodu společnosti v Mnichově. Dentalkit zmocnila Benincasu k prodeji jejich zboží a poskytla mu exkluzivní práva na užívání jejich obchodní známky v rámci určené oblasti. Společnost se dále zavázala dodávat Benincasovi zboží nesoucí její obchodní známku, poskytnout mu náležité školení, reklamu i promotion a nakonec také slíbila neotvírat žádné jiné obchody v dané geografické oblasti.

Benincasa se zavázal vybavit provozovnu na vlastní náklady, prodávat pouze výrobky společnosti Dentalkit a nezveřejňovat žádné informace či dokumenty týkající se společnosti. Dále se zavázal zaplatit jednorázovou částku za technickou a obchodní asistenci poskytnutou při otevření obchodu a k tomu platit každý rok 3 % z celkového obrátu.

Strany do smlouvy vložily doložku, podle které byla pravomoc řešit veškeré jejich spory týkající se výkladu, provádění či jiných aspektů smlouvy svěřena soudům ve Florencii.

Pan Benincasa zaplatil za asistenci a uskutečnil několik koupí, za které však nikdy nezaplatil. Poté přestal obchodovat úplně. Obrátil se na německý soud a podal žalobu na neplatnost franchisingové smlouvy podle německého práva.

³¹ pod číslem jednacím C-269/95

Tvrdil, že vzhledem k neplatnosti celé smlouvy je neplatná také doložka určující pravomoc italských soudů. Dále prohlásil neplatnost jednotlivých dílčích kupních smluv vyplývajících ze smlouvy hlavní. Benincasa tvrdil, že vzhledem k článku 5 odst. 1 Úmluvy (Nařízení obsahuje shodné pravidlo) má být pravomoc svěřena německým soudům, a to vzhledem k místu uskutečnění závazku. Dále prohlásil, že by měl být označen jako spotřebitel podle článků 13 a 14 odst. 1 Úmluvy, protože ve skutečnosti nikdy nezačal s druhou stranou obchodovat.

Německý soud se obrátil na ESD s otázkami, zda může být Benincasa označen za spotřebitele a zda je smluvní doložka platná. ESD v této věci konstatoval, že specifická ochrana podle uvedených článků není zaručena pro případy smluv, které jsou uzavřeny za obchodním účelem, a to ani když tato obchodní aktivita není uskutečněna ihned a je plánována do budoucna. Status spotřebitele má pouze konečný spotřebitel, který není zapojen do obchodních aktivit. Stanovil proto, že panu Benincasovi tento ochranný status být poskytnut nemůže. Další otázku zodpověděl tak, že soudy smluvního státu, které byly v rámcové smlouvě označeny jako pravomocné k rozhodování případných sporů mají exkluzivní pravomoc vzhledem k tomu, že doložka byla sjednána platně. Platí to i v případě, že by celá smlouva byla označena za neplatnou.

Interpretací splátkového prodeje se zabýval ESD v případě 150/77 *Bertrand v. Paul Ott KG*. Jednalo se zde o koupi zboží na splátky, kdy německá společnost uzavřela smlouvu o koupi zboží se společností francouzskou. V této smlouvě se dohodli, že stanovená cena bude zaplacená ve dvou splátkách. Francouzi se dostali s placením do prodlení a německý soud vynesl rozsudek stanovující povinnost zaplatit. Tento rozsudek byl uznán vykonatelným francouzskými obecnými soudy. Společnost Bertrand se odvolala k francouzskému kasačnímu soudu, který vyslovil názor, že podle Bruselského nařízení soudní jednání může být uskutečněno pouze v zemi, v níž má kupující domicil, což jsou v tomto případě soudy francouzské.

Za účelem spravedlivého rozhodnutí případu se kasační soud otázel ESD, zda se v uvedeném případě jednalo o prodej na splátky, tak jak jej popisuje článek 13 odst. 3 Bruselského Nařízení, a zda kupující požíval ochrany podle článku 14 odst. 2. ESD se nejprve zaměřil na vymezení pojmu prodej na splátky, a to z důvodu značných rozdílů v právních úpravách jednotlivých států. Definice podaná ESD zní: „Prodejem na splátky se rozumí transakce, při které je kupní cena zaplacená v několika platbách nebo která je

připojena k finanční smlouvě.“ Dále ESD stanovil, že kupujícím musí být vzhledem k jejich slabší ekonomické pozici oproti prodávajícím poskytnuta ochrana. Tu jim dává článek 14 odst. 2, který však vymezuje kupující jako soukromé konečné spotřebitele, kteří nejsou zapojeni do podnikatelské sféry. ESD musel na základě těchto skutečností konstatovat, že společnost Bertrand se v žádném případě nemůže dovolávat ochrany podle článku 14 odst. 2, protože se nejedná o konečného spotřebitele, ale o podnikatelský subjekt.

Soudní dvůr odpovídal i na dotazy týkající se interpretace vztahu čl. 13 Úmluvy (čl. 15 Nařízení) a čl. 5 odst. 1 Úmluvy (Nařízení). Učinil tak např. v rozhodnutí Gabriel³². Rakouský občan Gabriel obdržel několik dopisů od německé společnosti Schlank and Schick. Ty ho přesvědčovaly, že vyhrál částku blížící se 50 tis. ATS a že je oprávněn obdržet tuto částku pod jedinou podmínkou, a to, že si objedná zboží z příloženého katalogu. Dopis obsahoval mimo jiné formulace: „...máte právo na 100 % Vaší výhry, pokud si zároveň objednáte zboží; stále máte nárok na svou výhru, musíte ale jednat rychle; skutečně chcete přijít o svoje peníze?“ Zároveň zásilka obsahovala dopis s faksimilií vkladní knížky na uvedenou částku. Malým písmem na rubu byly vytištěny informace, že vyplacení uvedené výherní částky nepředstavuje pro společnost žádný závazek. Gabriel zboží objednal, bylo mu doručeno, ale bez výhry. V průběhu sporu vyvstala otázka, zda očekávání p. Gabriela představuje smluvní nárok podle čl. 13 Úmluvy či čl. 5 odst. 1, nebo nárok z deliktu či kvazideliktu podle čl. 5 odst. 3. ESD připomněl, že koncepce deliktního jednání podle čl. 5 odst. 3 se vztahuje na otázky, které se týkají odpovědnosti žalovaného a nelze je podřadit pod jednání smluvní povahy podle čl. 5 odst. 1. Zároveň uvedl, že pravidla podle čl. 13 Úmluvy (čl. 15 Nařízení) jsou pravidly speciálními k oběma výše uvedeným. Rozhodujícím faktem tedy bude, zda se jedná o nárok smluvní či mimosmluvní povahy. ESD si vypomohl Giulianovou a Lagardovou zprávou k Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazky (Řím I), která má pokrýt i situace, kdy obchodník učiní kroky k poskytnutí zboží či služeb, zejména tzv. „podomní prodej“. Kroky „nezbytné k uzavření smlouvy“ bezpochyby zahrnují i výše nastíněné jednání německé společnosti. ESD proto její jednání označil za jednání smluvní, spadající pod dosah aplikace čl. 13 Úmluvy. Také proto, že pan Gabriel vystupoval jako konečný soukromý odběratel, neboť zboží nabízené společností Schlank and Schick objednal pro osobní použití bez návaznosti na jeho profesní činnost.

³² pod číslem jednacím C-96/00

Z těchto důvodů je spor, v němž se spotřebitel domáhá na zásilkové společnosti vyplacení výhry, kterou zřejmě získal, žalovatelný u stejného soudu, který by měl pravomoc zabývat se samotnou smlouvou uzavřenou tímto spotřebitelem.

Na první pohled podobná věc byla posouzena v rozhodnutí Engler v. Janus Verand GmbH³³, kdy v Rakousku domicilovaná paní Engler dostala poštou zásilku od německé společnosti Janus Verand. Dopis obsahoval „poukázku k vyplacení“, která v adresátce vyvolala představu, že vyhrála částku téměř půl milionu ATS. Součástí zásilky byl i katalog s formulářem „nezávazná zkušební objednávka“. V poukázce byly pojmy jako „potvrzení, osobní – nepřevoditelné“. Paní Engler zaslala společnosti Janus pouze poukázku k vyplacení. Poté, co jí žádná částka vyplacena nebyla, neboť společnost Janus Verand tak odmítla učinit, podala u rakouského soudu žalobu, přičemž svůj nárok odůvodnila vznikem deliktní odpovědnosti. Rakouský Oberlandesgericht Innsbruck si opět nebyl jistý, zda má tuto situaci podřadit pod čl. 5 odst. 1, čl. 5 odst. 3 či čl. 13 (čl. 15 Nařízení). Tento spor se od předcházejícího C-96/00 liší tím, že zde nebylo vydání výhry viditelně provázáno, respektive činěno závislé na objednání zboží u společnosti Janus Verand. Základní otázka tedy zněla, zda výše nastíněná žaloba má být chápána jako žaloba na základě smluvní odpovědnosti, či naopak žaloba na základě odpovědnosti deliktní, resp. kvasideliktní. Soudní dvůr konstatoval, že paní Engler sice splňuje předpoklady spotřebitele pro potřeby čl. 13 (čl. 15 Nařízení) a společnost Janus Verand učinila kroky, jejichž účelem bylo přimět spotřebitele k uzavření smlouvy, paní Engler však žádné kroky k uzavření smlouvy neučinila a snahu společnosti Janus Verand na uzavření smlouvy neopětovala. Žádostí o výhru na sebe paní Engler ani nevezala jakýkoliv závazek vůči společnosti Janus Verand. Její žaloba proto nemůže být považována za žalobu ze smluvního vztahu, a proto na ni není možné aplikovat čl. 13 (čl. 15 Nařízení) jako v předcházejícím případě, neboť z dikce tohoto ustanovení vyplývá, dopadá na smlouvy spotřebitelem uzavřené.

Vztah čl. 13 (čl. 15 Nařízení) a čl. 4 Úmluvy i Nařízení byl posuzován např. v rozhodnutí Wolfgang Brenner a Peter Noller v. Dean Winter Reynolds Inc³⁴. To ujasnilo otázku případů, kdy jedna ze smluvních stran nemá domicil ve smluvním státě, avšak má tam pobočku, agenturu či jinou organizační složku, a druhá strana je spotřebitel.

³³ pod číslem jednacím. C-27/02

³⁴ pod číslem jednacím C-318/93

Nařízení zde připouští výjimku z pravidla stanoveného ve čl. 4, které uvádí, že pokud žalovaný nemá domicil ve smluvním státě, soudní řízení se neřídí Nařízením, ale právem smluvního státu, v němž se řízení vede.

Podnikatelé Brenner a Noller, oba mající domicil v SRN, uzavřeli komisionářskou smlouvu s makléřskou společností Dean Winter Reynolds Inc., která v Německu inzerovala přes společnost Dean Winter Reynolds GmpH se sídlem v Německu. Kontakt mezi oběma smluvními stranami však zprostředkovávala společnost jiná, a sice MWB mbH mající sídlo taktéž v Německu, která však byla nezávislá na straně žalované. Žalobci Brenner a Noller požadovali po americké společnosti náhradu škody za rozumově nepodložené spekulace s jejich majetkem, při kterém přišli o velkou sumu peněz, a bezdůvodné obohacení. Obrátili se na německý soud, který však vyřkl nedostatek pravomoci vzhledem k sídlu strany žalované. Odvolací soud shledal, že žádná pobočka, agentura ani jiná provozovna strany žalované nejednala jako prostředník při provádění smlouvy mezi spornými stranami. Z tohoto názoru vyvodil, že žalobce nemůže zahájit soudní řízení ve státě, v němž je domicilován. Svou argumentaci podložil ustanovením čl. 4 odst. 1 Nařízení. Za těchto okolností se dotázal ESD na správnost svých závěrů. ESD odpověděl, že soudy státu, v němž má spotřebitel domicil, mají pravomoc v řízeních podle čl. 14 odst. 1, pokud druhá strana má domicil ve smluvním státě nebo zde má pobočku, agenturu či jinou provozovnu. V tomto případě však německá pobočka do smluvního vztahu nijak nezasahovala, a tudíž pravomoc dána nebyla.

I u smluv spotřebitelských omezena možnost prorogace pravomoci. Důvodem pro toto omezení je opět obava z možného zneužití tohoto institutu silnějším subjektem. Nelze však zapomínat, že prorogace je omezena pouze pro situace uvedené v čl. 15 Nařízení. V ostatních případech dopadá na prorogační ujednání čl. 23 Nařízení. Omezení prorogace v čl. 17 jsou následující:

- Prorogační dohoda může být uzavřena až po vzniku sporu – toto ustanovení vylučuje možnost prorogovat soudy v obchodních podmínkách přiložených k samotné smlouvě, se kterými se pravidelně spotřebitel nijak podrobně neseznamuje.

- Dohoda umožňuje spotřebiteli přenést žalobu k jiným soudům než určeným v souladu s pravidly podle čl. 16 – ustanovení dává možnost změny pouze ve prospěch spotřebitele, nikoliv druhého kontrahujícího subjektu.

- Dohoda může prorogovat soudy státu, v němž mají jak spotřebitel, tak jeho smluvní partner domicil, není-li to v rozporu s právním řádem tohoto státu.³⁵

5.1.5.3. Individuální pracovní smlouvy

Problematika individuálních pracovních smluv nebyla v Úmluvě komplexně upravena. Úmluva obsahovala pouze kusou úpravu v čl. 5 odst. 1, podle něhož se za místo plnění závazku z individuální pracovní smlouvy považovalo místo, kde pracovník obvykle vykonává práci, a pokud těchto míst bylo více, tak místo, kde se nacházela provozovna zaměstnávající pracovníka. Toto ustanovení však nebylo zařazeno mezi speciální pravomoci, ale bylo součástí pouze první alternativní pravomoci. Dikce Nařízení tak v podstatě „přejala“ myšlenku ochrany zaměstnance, jak ji již předtím znala Římská úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazky.

Nařízení upravuje procesní pravidla pro individuální pracovní smlouvy v Hlavě II Oddíl 5 čl. 18 – 21. Stejně jako v obou předcházejících případech není nutné, aby zaměstnavatel byl domicilován na území členského státu, ale postačuje, když tam má pobočku, provozovnu či zastoupení.

Zaměstnavatel může být zaměstnancem žalován buď v místě, kde má bydliště (to zatím koresponduje s obecným pravidlem o pravomoci v čl. 2), nebo v jiném členském státě, a to:

1. ve státě, kde zaměstnanec obvykle vykonává svoji práci nebo kde ji obvykle vykonával naposledy [čl. 16 bod 1 písm. a)];
2. ve státě, kde se nachází provozovna, která zaměstnance přijala, jestliže tento nevykonává práci pouze v tomto státě [čl. 16 bod 2 písm. b)].

Oproti tomu zaměstnavatel může žalovat zaměstnance pouze u soudů členského státu, kde má zaměstnanec domicil (čl. 20). Právo na podání vzájemné žaloby u soudu státu, kde je zahájeno původní řízení, tím není nijak dotčeno.³⁶

³⁵ ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, ISBN 80-210-3054-2, s. 101-112

Na tomto místě je nezbytné upozornit na to, že v souladu s čl. 35 odst. 1 Nařízení není nedodržení těchto speciálních pravidel důvodem pro odepření uznání takového rozhodnutí na území jiného členského státu. Tím se speciální pravidla pro určení pravomoci pro spory z individuálních pracovních smluv výrazně odlišují od speciálních pravidel pro pojišťovací a spotřebitelské smlouvy.

Pro interpretaci pojmu místa, kde zaměstnanec obvykle vykonává svoji činnost, je možné využít judikaturu ESD k čl. 5 odst. 1 Úmluvy, který tento pojem také obsahoval. Jedná se např. o rozhodnutí *Petrus Rutten v. Gross Medical Ltd*³⁷. Pan Rutten byl zaměstnanec společnosti Cross Medical BV, společnosti založené podle nizozemského práva, pobočky britské společnosti Cross Medical Ltd. Po určité době se pan Rutten kvůli špatné finanční situaci Cross Medical BV stal zaměstnancem (uzavřel novou pracovní smlouvu) přímo Cross Medical Ltd. Svoji práci vykonával jak v Nizozemí, tak také zhruba z jedné třetiny i v dalších státech ES, nebo dokonce i mimo území členských států. Za svou práci vyjížděl z Nizozemí, kde si připravoval podklady pro cesty do jiných států, a také se sem po každé pracovní cestě vracel. Mzdu pobíral v britských librách. Poté, co byl ukončen jeho pracovní poměr i s Cross Medical Ltd., zažaloval tuto o nedoplatky na mzdě před soudem v Amsterdamu. Proti rozhodnutí tohoto soudu, jenž nárokům pana Ruttena vyhověl, se Cross Medical Ltd. odvolala a proti zrušovacímu rozhodnutí tohoto rozsudku se naopak odvolal pan Rutten k Hoge Raad den Nederlanden. Tento soud pokládal za nezbytné přerušit řízení a obrátit se na ESD s těmito dotazy:

1. Jestliže pracovník vykonává svou práci ve více než jedné zemi, jaká jsou kritéria, dle nichž je možné považovat jednu z těchto zemí za místo, kde pracovník obvykle vykonává svoji práci?
2. Je skutečnost, že tráví většinu své pracovní doby v jedné z těchto zemí, nebo skutečnost, že tráví větší část pracovní doby v jiné zemi či zemích, rozhodující z tohoto hlediska?

³⁶ PAVLOVÁ, B., VALDHANS, J. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, 4. část. Speciální pravomoci podle nařízení Rady ES, č. 44/2001 (ES), *Právní fórum*, 2005, č. 5, s. 170-172

³⁷ pod číslem jednacím C-383/95

3. Je skutečnost, že pracovník sídlí v jedné z těchto zemí a udržuje zde svoji úřadovnu, kde se připravuje a administrativně zajišťuje svoji práci, kterou však vykonává mimo tuto zemi, a kam se po každé cestě do zahraničí vrací, v tomto ohledu významná?

Podle ESD musí být čl. 5 odst. 1 Úmluvy interpretován v tom smyslu, že v případech, kdy pracovník vykonává svoji práci ve více státech, je za místo obvyklého výkonu činnosti nutné považovat místo, kde si pracovník zřídil reálné centrum jeho pracovních aktivit. Do úvahy je nutné brát fakt, že pracovník tráví většinu svého pracovního času v členském státě, kde si zřídil kancelář, v níž organizuje aktivity, které vykonává pro svého zaměstnavatele, a odkud se vrací z každé pracovní cesty.

ESD se zabýval výkladem čl. 5 odst. 1 také v kauze *Pugliese v. Finmeccanica*³⁸. Italská občanka paní Pugliese zažalovala u mnichovského pracovního soudu svého zaměstnavatele italskou společnost Finmeccanica SpA o náhradu cestovních nákladů a ubytování v Mnichově. Tam na základě dohody pracovala pro dceřinou společnost tohoto zaměstnavatele, společnost Eurofighter. Původní zaměstnavatel v průběhu trvání smlouvy žádal návrat zaměstnankyně do centrály v Turíně. Následně se však dohodli na setrvání u dceřiné společnosti v Mnichově, ovšem první zaměstnavatel odmítl zaměstnankyni proplácet náhrady. Soudní dvůr při výkladu čl. 5 odst. 1 došel k závěru, že místo, kde zaměstnanec vykonává závazek k druhému zaměstnavateli, může být pro potřeby sporu s prvním zaměstnavatelem, jehož pracovní smlouva se zaměstnancem je pozastavena, místem, kde zaměstnanec obvykle vykonává svoji pracovní činnost. Toto místo však může být považováno za místo běžného výkonu pracovních povinností pouze tehdy, pokud má první zaměstnavatel v okamžiku uzavření pracovní smlouvy zaměstnance s druhým zaměstnavatelem zájem na výkonu služeb tímto zaměstnancem pro druhého zaměstnavatele, a to na místě určeném druhým zaměstnavatelem. Existence takového zájmu však musí být přesně a jednoznačně stanovena a musí zohledňovat všechny okolnosti případu.

Možnost uzavření prorogačních dohod je i v tomto případě omezena – prorogační dohoda může být uzavřena až po vzniku sporu nebo ve prospěch zaměstnance.³⁹

³⁸ pod číslem jednacím C-437/00

³⁹ PAVLOVÁ, B., VALDHANS, J. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, 4. část. Speciální pravomoci podle nařízení Rady ES, č. 44/2001 (ES), *Právní fórum*, 2005, č. 5, s. 174

5.2. Další nařízení týkající se výkonu cizích soudních rozhodnutí

5.2.1. Nařízení o evropském exekučním titulu

Zavedením nařízení o evropském exekučním titulu⁴⁰ byla završena první fáze společného Programu Komise a Rady o opatřeních k provádění zásady vzájemného uznávání rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, který Rada přijala dne 30. 11. 2000⁴¹. Nařízení o EET reguluje proces, v němž lze vnitrostátní rozhodnutí prohlásit za evropský exekuční titul. V otázkách mezinárodní pravomoci využívá ustanovení obsažených v nařízení Brusel I, přičemž jejich dodržení je jednou z podmínek pro potvrzení rozhodnutí jako EET vnitrostátním soudem. Zde se projevuje cíl ES zabezpečit jednotný přístup k soudům.

Hlavní změnou ve srovnání s nařízením Brusel I je, že vykonatelnost cizím soudním rozhodnutím nadále nepropůjčují vnitrostátní soudy ve státě výkonu rozhodnutí, ale příslušné soudy ve státě původu rozhodnutí. Odpadnutí řízení o prohlášení vykonatelnosti je jako postulát legitimováno vzájemnou důvěrou v řádné soudnictví ve všech členských státech.

Nařízení o EET se vztahuje na situace, kdy dlužník prokazatelně nepopírá existenci ani výši peněžního nároku a kdy má věřitel proti dlužníkovi buď soudní rozhodnutí, nebo vykonatelný dokument, který vyžaduje výslovný souhlas dlužníka, ať už se jedná o soudní smír nebo úřední listinu, pod pojem „nesporné nároky“. V případě rozsudků pro uznání a pro zmeškání musí být navíc dodrženy minimální normy pro doručování písemností a informování dlužníka.

Tento přístup je někdy podrobován kritice; odstranění řízení o exequatur sice vede k úsporám času i nákladů a k celkovému zjednodušení přeshraničního vymáhání pohledávek. Avšak odpadnutí téměř veškeré kontroly při uznávání rozhodnutí ve státě výkonu rozhodnutí není bez rizika: Všechny kontroly, zejména správnosti doručování a příslušnosti státu, který rozhodnutí potvrzuje jako EET, jsou prováděny při potvrzování

⁴⁰ dále jen „nařízení o EET“

⁴¹ dále jen „Program Komise“

státem, který rozhodnutí vydal. Klade se proto otázka, zda je takto široké vzdání se následné kontroly ve státě výkonu rozhodnutí skutečně smysluplné.

Proti potvrzení rozhodnutí jako EET obecně nelze podat opravný prostředek, oprava nebo zrušení jsou přípustné jen výjimečně za přesně stanovených podmínek. Výkon rozhodnutí potvrzeného jako EET lze zamítnout na žádost dlužníka pro neslučitelnost s dřívějším rozhodnutím v členském státě nebo třetí zemi za kumulativního splnění taxativně vyjmenovaných podmínek.

Ve srovnání s nařízením Brusel I tedy odpadá fáze uznání a prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí ve státě jeho výkonu a s nimi i možné odpírací důvody a druhá kontrola respektování práva na spravedlivý proces. Nařízení o EET je paralelní k nařízením Brusel I, tj. věřitel se může rozhodnout, prostřednictvím kterého se bude snažit dosáhnout výkonu rozhodnutí.⁴²

5.2.2. Nařízení o evropském platebním rozkazu

Přijetí nařízení o evropském platebním rozkazu (dále jen „nařízení o EPR“) naplňuje druhou fázi společného Programu Komise. Nařízení o EPR na rozdíl od duálního nařízení Brusel I reguluje pouze proces, který vede k vydání EPR. V oblasti mezinárodní pravomoci je stejně jako nařízení o EET propojeno s nařízením Brusel I.

Řízení o vydání EPR představuje řízení zjednodušené, resp. zrychlené, které lze přirovnat k českému řízení o platebním rozkazu a řízení o platebním rozkazu směnečném nebo šekovém.

Platební rozkaz lze vydat v případech uplatňování peněžité pohledávky, pokud uplatněné právo vyplývá ze skutečností uvedených žalujícím. Platebním rozkazem směnečným nebo šekovým lze přiznat práva ze směny nebo šeku. Nárok, který lze požadovat v žalobě, není nijak omezen. Záleží vždy na uvážení soudu, zda věc vyřídí platebním rozkazem. Naopak jsou-li splněny formální předpoklady, soud je povinen rozhodnout ve zkráceném řízení směnečným (šekovým) platebním rozkazem. Platební rozkaz nelze vydat, má-li být doručen žalovanému do ciziny. To neplatí o platebním rozkazu směnečném a šekovém, který doručovat žalovanému do ciziny lze.

⁴² BOHŮNOVÁ, P., KAPITÁN, Z. Systém uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí, *Právní fórum*, 2008, č. 6, s. 233-234

Řízení o EPR se od řízení podle nařízení Brusel I a nařízení o EET podstatně liší. Nebude probíhat podle národních předpisů, ale půjde o řízení „evropské“, které se národními právními řády bude řídit jen subsidiárně. Jeho výsledkem bude originární komunitární titul se stejnou platností ve všech státech, nikoli pouze titul „europeizovaný“, který je nutné prohlásit za vykonatelný podle nařízení Brusel nebo potvrdit jako EET.

V řízení o EPR věřitel podá návrh na vydání EPR. Komunikace mezi soudem a stranami může probíhat elektronickou formou a je založena na použití vzorových formulářů. Řízení je koncipováno jako dvoustupňové: pokud žalovaný proti EPR podá odpor, následuje postup podle národních předpisů.

V opačném případě připojí soud k EPR doložku vykonatelnosti a rozhodnutí se stane platným exekučním titulem ve všech členských státech bez nutnosti jakéhokoli dalšího uznávání. Ve výjimečných případech lze EPR přezkoumat nebo zamítnout jeho výkon. Výkon EPR probíhá podle národního právního řádu státu výkonu.

Zrušení mezitímního řízení zajistí volný pohyb evropských platebních rozkazů, a tak zjednoduší, zefektivní a zlevní vymáhání fakticky nesporných peněžitých nároků s mezinárodním prvkem. Prodlení s platbami totiž představují jeden z hlavních důvodů platební neschopnosti, která ohrožuje další existenci zejména malých a středních podniků a vede ke ztrátám vysokého počtu pracovních míst. Řízením o platebním rozkazu lze sice hromadně vymáhat nároky ve většině států, vnitrostátní právní předpisy i účinnost postupů se však v jednotlivých státech značně liší.

Řízení o EPR, které bude pro všechny státy společné, je pro žalobce alternativou vedle řízení dle vnitrostátního práva. Věřitel se bude moci rozhodnout, kterou formu si zvolí, a bude mít k dispozici další nástroj k vymáhání pohledávek v ES.⁴³

⁴³ KNAPOVÁ, J. *Návrh nařízení o evropském řízení o drobných pohledávkách*. In Sborník příspěvků z I. ročníku mezinárodní konference Právní a finanční aspekty mezinárodní ekonomické integrace, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2007, ISBN 978-80-210-4286-5, s. 11-12

5.2.3. Nařízení o drobných pohledávkách

Vymáhání drobných pohledávek je často spojeno s vysokou finanční i časovou zátěží, která se v přeshraničních sporech ještě prohlubuje. Tento problém řešila řada členských států zavedením specifických zjednodušujících řízení pro řešení sporů o drobných pohledávkách (což není případ ČR). Vzhledem k tomu, že odlišné způsoby řešení sporů o drobných pohledávkách v různých členských státech mohou vést k narušení hospodářské soutěže na jednotném vnitřním trhu, zpracovala Evropská komise v roce 2005 návrh nařízení o evropském řízení o drobných pohledávkách, a to ve věcech občanských a obchodních bez ohledu na druh soudu v případech, kdy celková hodnota peněžitých a nepeněžitých pohledávek bez příslušenství nepřesáhne 2 000 eur.

Stejně jako v případě řízení o EET a EPR bude využití řízení o drobných pohledávkách fakultativní (tzv. evropské bagatelní řízení), tj. věřitel bude mít volbu mezi postupem podle národního práva, nařízení Brusel I, nařízení o EET nebo nařízení o EPR.

Bude se jednat o zjednodušené řízení: Komunikace mezi soudem a stranami bude založena na použití vzorových formulářů a lhůtách pro různé procesní úkony, které vycházejí z data registrace žalobního formuláře soudem (např. rozsudek má být vydán do šesti měsíců od registrace žalobního tiskopisu). Řízení má probíhat především písemně, ústní jednání je možné, pokud to soud považuje za nezbytné. Jednání může za určitých podmínek probíhat i formou videokonference, audiokonference nebo e-mailové konference. Zastoupení advokátem není nutné. Soudce bude mít ve srovnání s klasickým civilním řízením širokou diskreční pravomoc v oblasti dokazování a hodnocení důkazů a doručování bude probíhat doporučeným dopisem s doručenkou. Možnost podání opravného prostředku proti rozhodnutí bude ponechána na národním právu jednotlivých členských států, další řádné ani mimořádné opravné prostředky nebudou přípustné. Evropské řízení o drobných pohledávkách se má subsidiárně řídit procesním právem fora. Rozhodnutí vydané v evropském bagatelním řízení v jednom členském státě má být uznáno a vykonáno v jiném členském státě bez prohlášení vykonatelnosti a bez jakékoli možnosti napadnout jeho uznání, pokud bylo ve státě svého vydání potvrzeno na předepsaném tiskopisu a není v rozporu s vybranými pravidly o soudní příslušnosti obsaženými v nařízení Brusel I. Proti vydání tohoto potvrzení nelze podat žádný opravný prostředek.⁴⁴

⁴⁴ Tamtéž, s. 14-15

6. Uznání a prohlášení vykonatelnosti cizích rozhodnutí v mezinárodních úmluvách

6.1. Luganská úmluva

Úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních byla podepsána dne 16. 9. 1988 v Luganu a platí od 1. 1. 1992⁴⁵. Jedná se o paralelní úmluvu k Bruselské úmluvě, neboť má velmi podobný obsah - Luganská úmluva zajišťuje uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí v nečlenských státech ES. Dříve to byly zejména členské státy ESVO, po vstupu některých z nich do EU zůstalo pouze Švýcarsko, Island a Norsko. V současné době je připravována novelizace Luganské úmluvy, jejímž cílem je sladit ji s nařízením Brusel I.

6.2. Úmluva o uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních

Dne 1. 2. 1971 byla na půdě Haagské konference mezinárodního práva soukromého sjednána Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, která vstoupila v platnost dne 20. 8. 1979. Kromě svého aplikačního rozsahu upravuje podmínky uznání a výkonu cizích rozhodnutí včetně jejich vazby na pravomoc soudu a odepření uznání, postup při uznání a výkonu, pro něž se subsidiárně použije práva státu, v němž je o uznání a výkon žádáno, a otázky litispence. Mimo to úmluva počítá s tzv. „doplňkovými úmluvami“ (supplementary agreements), v nichž mají být definovány některé pojmy, specifikován rozsah úmluvy, podrobněji upraven proces uznání a výkonu atd. Tato úmluva má pouze čtyři smluvní státy, a to Kypr, Nizozemí, Portugalsko, Kuvajt. Je vhodné upozornit, že v prvních třech uvedených platí nařízení Brusel I.

⁴⁵ tzv. „Luganská úmluva“

6.3. Dvoustranné úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodnutí

Problematika uznání a výkonu cizích rozhodnutí je předmětem řady bilaterálních smluv. Smlouvy, v nichž je smluvní stranou ČR, které lze rozdělit do 4 skupin:

- 1) Smlouvy o právní pomoci s bývalými socialistickými státy (Albánie, Bulharsko, KLDR, Kuba, Maďarsko, Mongolsko, Polsko, Rumunsko, bývalá Jugoslávie, bývalý SSSR, Ukrajina, Uzbekistán a VSR.
- 2) Smlouvy upravující jen uznání a výkon rozhodnutí (Portugalsko a Švýcarsko).
- 3) Smlouvy upravující mezinárodní právní pomoc a uznání a výkon rozhodnutí (Afgánistán, Alžírsko, Francie, Itálie, Jemen, Kypr, Řecko, Sýrie, Španělsko a Tunisko).
- 4) Smlouva mezi Českou a Slovenskou republikou o právní pomoci poskytované justičními orgány a o úpravě některých právních vztahů v občanských a trestních věcech ze dne 29. 10. 1992 č. 209/1993 Sb.

Tyto smlouvy byly ve vztazích mezi členskými státy EU v rozsahu stejného předmětu nahrazeny nařízením Rady EU.⁴⁶

⁴⁶ KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé a procesní*. 6. vyd., Brno: Doplněk, 2004, ISBN 80-7239-167-4, s. 60

7. Exkurs: Haagská úmluva o pravomoci a výkonu cizích rozhodnutí

Zatímco pro členské státy EU platí Bruselská úmluva a výše zmíněná nařízení a pro vztahy se Švýcarskem, Islandem a Norskem paralelní Luganská úmluva, nejsou USA coby nejdůležitější obchodní partner EU vázány žádnou obdobnou smlouvou.

Proto daly USA v roce 1992 Haagské konferenci mezinárodního práva soukromého podnět k vypracování univerzální úmluvy o pravomoci a uznání soudních rozhodnutí. V úvahu přicházelo několik forem, z nichž byla vybrána „smíšená úmluva“⁴⁷.

K dalším alternativám patřila „jednoduchá úmluva“⁴⁸, která by zahrnovala pouze oblast uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí. „Dvojná úmluva“⁴⁹ by pak stanovovala i bílou oblast (tzv. white list). Třetí variantou by byla tzv. širší dvojná úmluva zahrnující i tzv. black list, tj. pravidla, podle kterých by se nesměla určovat pravomoc.

Ta má být komplexnější než úmluva dvojná, avšak umožní USA zachovat určitou právní tradici, které se USA nechtějí vzdát. Smíšená úmluva zahrnuje pravidla pro určení pravomoci a pro uznání a výkon cizích rozhodnutí

Co se pravomoci týče, měla obsahovat tzv. bílou oblast (white list) stanovující pravidla pro určení pravomoci, tzv. černou oblast (black list) určující, podle kterých pravidel nelze stanovit pravomoc a dále tzv. šedou oblast (grey list), kdy si státy budou moci určit pravomoc i podle pravidel v konvenci nezahrnutých. Případ rozhodnutý soudem, jehož pravomoc by byla určena na základě těchto pravidel, by byl automaticky uznatelný a vykonatelný v jiném smluvním státě. Rozsudky vydané na jejím základě by však nebyly vykonatelné podle úmluvy, ale podle národních právních řádů.

⁴⁷ tzv. convention mixte

⁴⁸ tzv. convention simple

⁴⁹ tzv. convention double

Na diplomatické konferenci konané v červnu 2001 se nepodařilo vyjednat žádné jednoznačné znění úmluvy, ale jen text, který lze charakterizovat jako „shrnutí variant textu úmluvy“.

Klíčovými oblastmi, v nichž USA a EU musí dosáhnout konsenzu, jsou mezinárodní pravomoc, reciprocita a veřejný pořádek. V roce 2003 připravila pracovní skupina návrh textu Úmluvy o volbě soudu (Choice of Court Agreement).

Tento návrh má mnohem užší rozsah než původně plánovaná úmluva. Existuje však reálná šance, že bude úspěšně vyjednána a přijata a že bude základem pro přijetí širší úmluvy týkající se pravomoci a uznání a výkonu cizích rozhodnutí.⁵⁰

⁵⁰ BOHŮNOVÁ, P., KAPITÁN, Z. Systém uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí, *Právní fórum*, 2008, č. 6, s. 239

8. Závěr

Tato práce pojednává o výkonu a uznání soudních rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních v rámci Evropských společenství. Zvolené téma je poměrně komplikované a rozvrstvené v několika právních odvětvích.

Práce je tak rozdělena na úvodní, teoretickou, část, která se pokouší vymezovat základní právní instituty, které jsou pro další analýzu společné. Následuje vnitrostátní právní úprava, která je de facto právním rozbohem příslušných ustanovení zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním, který se na mnou zvolené téma vztahuje. Jádro práce pak spočívá v té části, která se věnuje právu komunitárnímu; právní předpisy vydané v rámci Evropských společenství, jsou pro toto téma nezbytné a ostatní právní oblasti se od ní odvíjí.

Neobešli jsme se ani bez analýzy mezinárodněprávního prostředí a charakterizovali základní dotčené mezinárodní smlouvy. Závěr práce je zakončen krátkým exkurzem o Haagské úmluvě, která je sice závazná pro území Spojených států amerických, nicméně má také bezprostřední vazbu a vliv na právní prostředí a politiku Evropské unie.

Právní úprava bruselských nařízeních, týkající se uznání a výkonu cizích rozhodnutí, vydaných soudy členských států Evropské unie, má pro Českou republiku značný význam. V praxi se prozatím jedná především o otázku uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, nepochybný význam má však i uznávání rozhodnutí podle nařízení Brusel II, resp. Brusel IIa ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti.

K tomu je vhodné připomenout, že v posléze uvedené oblasti uzavřela Česká republika mezinárodní smlouvy, jimiž je vázána řada států.

Z uvedeného hlediska je zřejmé, jak obrovský je význam nařízení Brusel I, které s sebou přineslo zavedení principu „volného pohybu rozsudků“ ve věcech občanských a obchodních v rámci členských států EU.

České právo upravuje uznání a výkon cizích soudních rozhodnutí v civilních věcech v ustanoveních § 63 – 68c zákona o mezinárodním právu soukromém a procesním. Obecně platí, že rozhodnutí justičních orgánů cizích států v civilních věcech mají v ČR účinnost, jestliže nabyla podle potvrzení příslušného cizího orgánu právní moci a byla-li uznána českými orgány (§ 63). Podmínky pro uznání a výkon cizích rozhodnutí jsou v § 64 zákona stanoveny negativně.

Pro zpracování této práce byly použity prameny několika druhů, přičemž převažovala práce s odbornou literaturou, ale hojně jsem používal i právní předpisy (včetně těch komunitárních) a normativní smlouvy.

9. Použité prameny

Literatura

BĚLOHLÁVEK, A. J. Zavedení tzv. exequatur do českého právního řádu, *Právní zpravodaj*, 2004, č. 5

BOHŮNOVÁ, P., KAPITÁN, Z. Systém uznání a výkonu cizích soudních rozhodnutí, *Právní fórum*, 2008, č. 6

KNAPOVÁ, J. *Návrh nařízení o evropském řízení o drobných pohledávkách*. In Sborník příspěvků z I. ročníku mezinárodní konference Právní a finanční aspekty mezinárodní ekonomické integrace, 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2007, ISBN 978-80-210-4286-5

KUČERA, Z. *Mezinárodní právo soukromé a procesní*, 6. vyd., Brno: Doplněk, 2004, ISBN 80-7239-167-4

PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní civilní procesní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, *Právní fórum*, 2006, č. 4

PAUKNEROVÁ, M. Mezinárodní civilní procesní právo po vstupu České republiky do EU - vybrané otázky, *Právní rozhledy*, 2004, č. 9

PAUKNEROVÁ, M. Evropské mezinárodní civilní právo (Brusel I, Brusel IIa) a mezinárodní civilní procesní právo České republiky – vybrané otázky, *Právní fórum*, 2006, č. 4

PAVLOVÁ, B., VALDHANS, J. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, 4. část. Speciální pravomoci podle nařízení Rady ES, č. 44/2001 (ES), *Právní fórum*, 2005, č. 5

POKORNÝ, M. K otázce uznávání cizích rozhodnutí na území České republiky, *Právní rozhledy*, 1994, č. 6

ROZEHNALOVÁ, N. Evropský justiční prostor ve věcech civilních, 2. část, Nařízení č. 44/2001 (ES), o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních, *Právní fórum*, 2005, č. 3

ROZEHNALOVÁ, N., TÝČ, V. *Evropský justiční prostor v civilních otázkách*, 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2003, ISBN 80-210-3054-2

Právní předpisy

zákon č. 97/1963 Sb., o mezinárodním právu soukromém a procesním

zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

zákon č. 72/1994 Sb., kterým se upravují některé spoluvlastnické vztahy k budovám a některé vlastnické vztahy k bytům a nebytovým prostorům a doplňují některé zákony (zákon o vlastnictví bytů)

zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů

Komunitární předpisy

Nařízení Rady (ES) č. 1346/2000/ES, o úpadkových řízeních

Nařízení Rady (ES) č. 44/2001/ES, o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech civilních a obchodních

Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003/ES o příslušnosti a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti obou manželů k dětem a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 (Brusel IIa)

Mezinárodní smlouvy

Haagská úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí, č. 141/2001 Sb. m. s.

Haagská úmluva o pravomoci a výkonu cizích rozhodnutí

Úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu rozhodnutí ve věcech občanských a obchodních

Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodnutí v občanských a obchodních věcech

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Karel Salaba, DiS.

Obor: EHS 62 02 R 087

Forma studia: kombinované

Název práce: Výkony a uznání soudních rozhodnutí, ve věcech občanských
a obchodních v ES.

Rok: 2012-2013

Počet stran textu bez příloh: 55

Celkový počet stran příloh: 0

Počet titulů české literatury a pramenů: 23

Počet titulů zahraniční literatury a pramenů: 0

Počet integrovaných zdrojů: 0

Vedoucí práce: Mgr. Drábek Jakub